

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM
MECHELEN – KORENMARKT 27-29, ONZE-LIEVE-
VROUWESTRAAT 22, PROJECT HOF VAN CORTENBACH

J. CLAESSEN, A. DEVROE &
B. VAN GENECHTEN
NOVEMBER 2015

COLOFON

Opgraving ☐

Vergunningsnummer:

Datum aanvraag:

Naam aanvrager:

Naam site:

Prospectie ☒

2015/434

22 september 2015

Jan Claesen

Mechelen, Korenmarkt 27-29, Onze-Lieve-Vrouwestraat 22, project Hof van Cortenbach

Project

Archeologische prospectie met ingreep in de bodem – Mechelen, Korenmarkt 27-29, Onze-Lieve-Vrouwestraat 22, project Hof van Cortenbach

Opdrachtgever

Woningbouw Dockx

Bleekstraat 19

B - 2480 Dessel

Opdrachtnemer

ARCHEBO bvba

Merelnest 5

B-3470 Kortenaken, België

BE 0834.280.172

+32 (0)491/74.60.77

info@archebo.be

Projectuitvoering

Jan Claesen, ARCHEBO bvba

Ben Van Genechten, ARCHEBO bvba

Annika Devroe, zelfstandig archeoloog en bouwhistoricus

Wetenschappelijke begeleiding

Bart Robberechts, Liesbeth Troubleyn & Frank Kinnaer, Stedelijke Dienst Archeologie Mechelen

ARCHEBO-rapport 2014/021

ISSN 2034-5615

© 2015 ARCHEBO bvba

ARCHEBO aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd of aangepast worden, opgeslagen worden in een geautomatiseerd gegevensbestand, en/of openbaar gemaakt worden in enige vorm of wijze ook, elektronisch, mechanisch, door fotokopie of enige andere wijze, zonder voorafgaandelijk toestemming van de opdrachtgever.

Inhoud

ADMINISTRATIEVE FICHE	I
1. INLEIDING	1
2. PROJECTBESCHRIJVING	1
3. SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED	2
4. BODEMKUNDIGE SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED	3
5. BUREAUSTUDIE - ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING	4
5.1. INLEIDING	4
5.2. BEKNOPT GESCHIEDENIS	4
5.3. ICONOGRAFISCHE EN CARTOGRAFISCHE GEGEVENS.....	7
5.4. ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN	11
5.5. HUIDIG GEBOUWENBESTAND	13
5.6. TOEKOMSTIGE INGREEP IN DE BODEM.....	23
5.7. BESLUIT BUREAUSTUDIE EN VOORSTEL TOT WERKPUTINPLANTING	25
6. METHODE	26
7. RESULTATEN	26
7.1. ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS	26
7.2. ARCHEOLOGISCHE SPOREN EN STRUCTUREN	28
7.2.1. WERKPUT 1	28
7.2.2. WERKPUT 2	30
7.3. ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN	31
7.4. METAALDETECTIE.....	32
8. EVALUATIE, WAARDERING EN AANBEVELINGEN	33
8.1. EVALUATIE	33
8.2. WAARDERING	37
8.3. AANBEVELINGEN.....	37
9. BIBLIOGRAFIE	37
10. BIJLAGEN	38

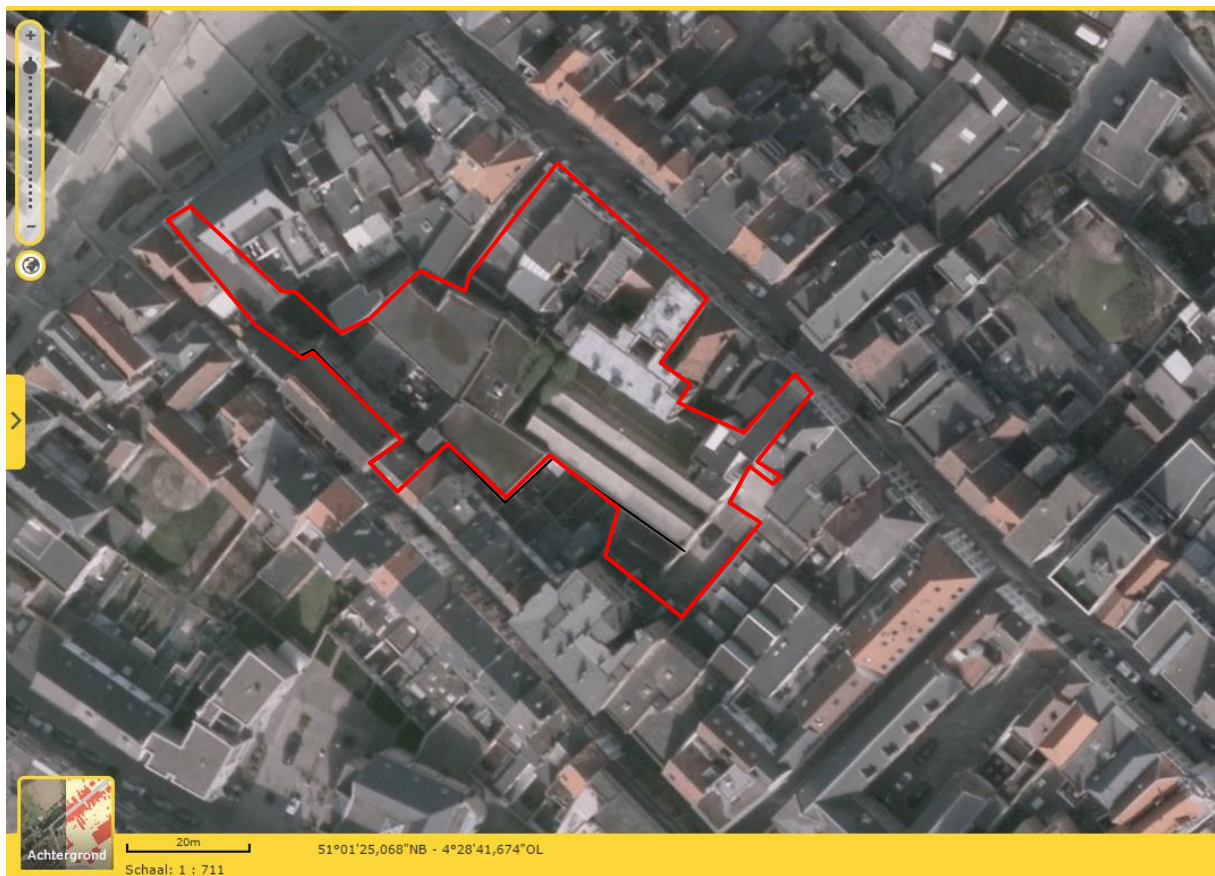
ADMINISTRATIEVE FICHE

Opdrachtgever	Woningbouw Dockx		
Uitvoerder	ARCHEBO bvba		
Vergunninghouder	Jan Claesen		
Bewaarplaats archief	ARCHEBO bvba		
Bewaarplaats vondsten	Woningbouw Dockx		
Vergunningsnummer	2015/434		
Projectcode	MEKO		
Vindplaatsnaam	Mechelen, Korenmarkt 27-29, Onze-Lieve-Vrouwestraat 22, project Hof van Cortenbach		
Locatie	Provincie	Antwerpen	
	Gemeente	Mechelen	
	Deelgemeente	Mechelen	
	Plaats	Korenmarkt 27-29, Onze-Lieve-Vrouwestraat 22	
Lambertcoördinaten	A	X	157545
		Y	190487
	B	X	157605
		Y	190495
	C	X	157638
		Y	190468
	D	X	157620
		Y	190420

Kadaster (CadGis) Afdeling 1, sectie D, percelen 580, 581n, 582b, 583f, 583g, 584e, 584f, 602m, 602b2

Kaart plangebied (Geopunt)

Begin- en einddatum terreinwerk	14/10/2015
Grootte plangebied	2898 m ²
Totale oppervlakte proefputten	30 m ²

1. INLEIDING

In het kader van een pré-advies voor de realisatie van een ondergrondse parkeergarage werd door het Agentschap Onroerend Erfgoed een archeologische prospectie met ingreep in de bodem geadviseerd aan de bouwheer. Deze werd voorafgegaan door een bureaustudie. De bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem werden door het Agentschap Onroerend Erfgoed in samenwerking met de stedelijke dienst Archeologie van Mechelen opgesteld.

De opdracht werd door de bouwheer, Woningbouw Dockx, toegekend aan ARCHEBO bvba op 16 oktober 2014.

De prospectievergunning werd afgeleverd op 29 september 2015. De opdracht werd uitgevoerd op 14 oktober 2015.

Dit document vormt het eindrapport van deze opdracht.

2. PROJECTBESCHRIJVING

Doel van de prospectie met ingreep in de bodem en het voorafgaand bureauonderzoek is een archeologische evaluatie van het terrein. Hierbij moeten volgens de bijzondere voorwaarden volgende vragen beantwoord worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er in het projectgebied kelders aanwezig? Zo ja:
 - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van deze kelders?
 - Dient bijkomend bouwarcheologisch onderzoek te worden uitgevoerd voorafgaand aan de sloop van eventuele historische kelders?
- Hoe was de oude perceelsindeling?
- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving (aard, omvang, diepte, bewaringstoestand, datering,...).
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- Op welke hoogte bevindt zich de natuurlijke bodem? Betreft het (een restant van) een podzolbodem?
- Wat is de impact van de geplande werken op het archeologisch erfgoed?
- Voor archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud 'in situ')?
- Voor archeologisch vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet 'in situ' bewaard kunnen blijven:
 - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Wat is de te volgen opgravingsstrategie bij een vervolgonderzoek?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

De opgeleverde eindproducten omvatten (in overeenstemming met de bijzondere voorwaarden):

- Het eindrapport
- Het werkputinplantingsplan
- Sporenplannen
- Het onderzoeksarchief, met onder meer:
 - Inventarislijsten vondsten, sporenbeschrijving, plannen/tekeningen, foto's
 - Dagboek
 - Rapport
 - Foto's, plannen/tekeningen, profieltekeningen en beschrijvingen
 - Vondsten

3. SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED

Het onderzoeksgebied is gesitueerd in het centrum van Mechelen en ligt aan de Korenmarkt, de Onze-Lieve-Vrouwestraat en de Ziekeliëdenstraat.

Kadastraal valt dit onder afdeling 1, sectie D, , percelen 580, 581n, 582b, 583f, 583g, 584e, 584f, 602m, 602b2.

Fig. 1 Detail topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (rood gebied). (Topomapviewer 2014)

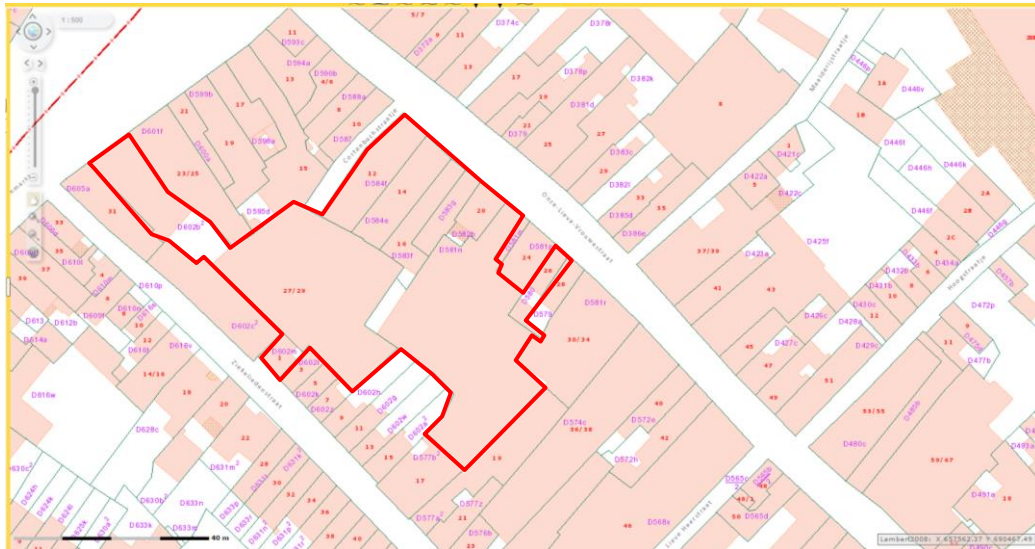

Fig. 2 Detail kadasterkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied. (CadGIS 2014)

Het onderzoeksgebied bevindt zich tussen 9,89 en 10,05m TAW.

4. BODEMKUNDIGE SITUERING VAN HET ONDERZOEKSGBIED

Op de bodemkaart valt OB (bebouwde zone) af te lezen.

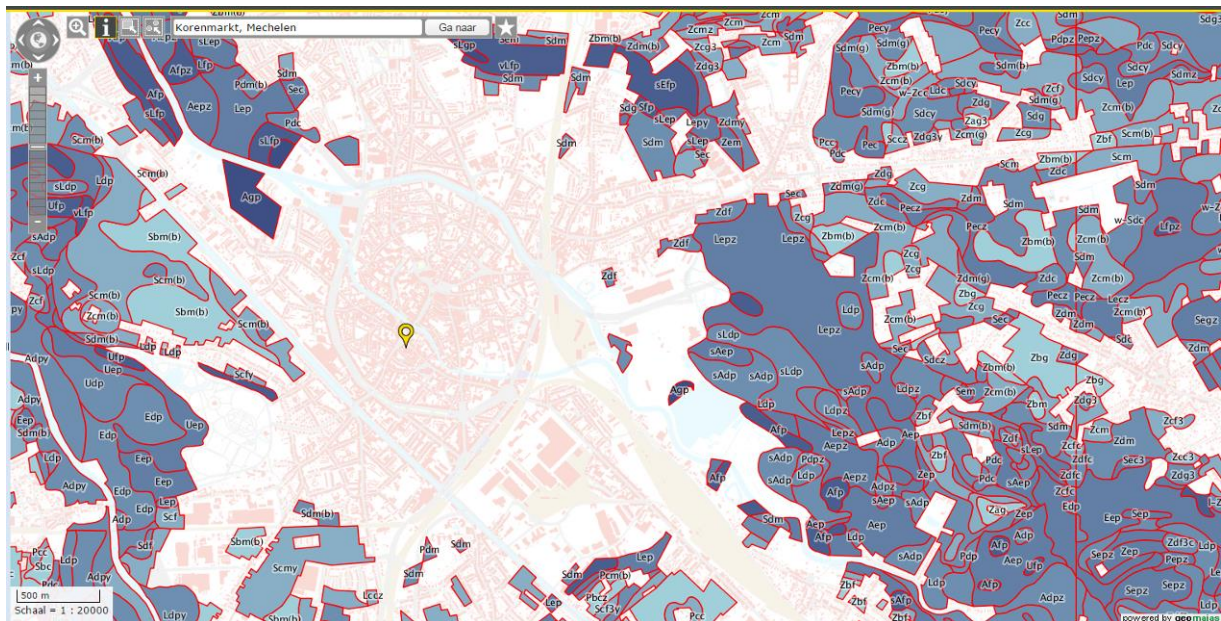

Fig. 3 Detail bodemkaart met als grijze zone (bebouwde zone) de stad Mechelen. (DOV Vlaanderen s.d.)

5. BUREAUSTUDIE - ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

5.1. INLEIDING

Voorafgaand aan de archeologische prospectie met ingreep in de bodem werd een bureaustudie uitgevoerd om de archeologische waarde van het terrein in te schatten. Enerzijds dient zo de occupatiegeschiedenis van het terrein geanalyseerd te worden, anderzijds dient de recente bebouwing de eventuele verstoring van het terrein in kaart te brengen.

De Dienst Monumentenzorg van de stad Mechelen onderzocht de panden reeds vanuit hun oogpunt. De gebouwen werden ter plaatse bezocht (in zoverre mogelijk/toegankelijk) hetgeen resulteerde in een fotografische opname (zie *Huidig gebouwenbestand*). Archivalisch werd het kadasterarchief bekeken en werden de bouwdoSSIers opgevraagd. De gegevens die hieruit naar voren kwamen zijn met uitzondering van één plan niet relevant voor het archeologisch onderzoek. Deze gegevens zullen dan ook niet verder opgenomen worden in deze studie.

5.2. BEKNOPTTE GESCHIEDENIS

1. MECHELEN

De ontwikkeling van Mechelen hangt nauw samen met de ligging aan de Dijle. De Dijle doorkruist het gebied van oost naar west en splitst de historische binnenstad. Op de rechteroever, ten noorden, bevindt zich de benedenstad die gegroeid is op de aanslibbingen van de rivier. Dit deel bevatte veel vlieten en was moerassig en dus moeilijk bewoonbaar. Op de linkeroever, ten zuiden, bevindt zich de bovenstad. Hier kan wellicht de oudste stadskern gesitueerd worden aangezien de hogere ligging gemakkelijker te verdedigen was en er ook minder gevaar was voor overstromingen.

Het ontstaan en de vroegste ontwikkeling van de stad Mechelen blijven nog steeds onduidelijk. Archeologische vondsten in de onmiddellijke omgeving van Nekkerspoel wijzen op een nederzetting uit ca. 500 v.C. Talrijke vondsten rondom Mechelen wijzen alvast op een bewoning in de Romeinse en Frankische periode, maar van de vroege middeleeuwen is weinig gekend. Sommige bronnen situeren een eerste kern tijdens de Romeinse periode op de huidige Korenmarkt, een halfcirkelvormig versterkt castrum op de kruising van twee wegen, namelijk de weg Bavay-Breda en de verbinding van Tongeren met de Schelde. Er werden echter nog geen archeologische sporen aangetroffen die dit zouden kunnen bevestigen.

Op dezelfde plaats groeide later een portus van 12 à 15 hectare, met vrije bevolkingskern en een eigen bedehuis toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw (7de-8ste eeuw), als parochie Onze-Lieve-Vrouw-over-de-Dijle erkend. Deze nederzetting met handelskarakter was vermoedelijk omgeven door een houten palissade en wallen. Ze vertrok aan de Dijle, liep langs 't Plein, de Gebroeders Verhaegenstraat, de Milsenstraat, de Ganzendries, de De Langhestraat en langs het Hertshoornstraatje terug naar de Dijle die de noordelijke, natuurlijke grens vormde. De oude Overste Poort, de oude Onze-Lieve-Vrouwepoort en de oude Adegempoort verzekerden de toegang.

Het ontstaan van de tweede stadskern wordt gekoppeld aan de legende waarbij een zekere Rombout ca. 750 naar Mechelen kwam om de bevolking te bekeren en een abdij stichtte op de zogenaamde "Holm". C14-datering van de relieken van Sint-Rombout heeft ondertussen aangetoond dat hij stierf tussen 580 en 655, wat hem dus een Merovingische heilige maakt¹.

Na de invallen van de Noormannen gingen verschillende bevolkingsgroepen samenwonen omwille van de veiligheid. Waarschijnlijk werd de rechteroever in de Karolingische periode bevolkt. Bij de opgravingen op het Sint-Romboutskerkhof in 2009-2011 werd zowel Karolingisch aardewerk als

¹ M. Van Strydonck *et al.* 2006: 81-89.

enkele Karolingische fibulae en een riemtong aangetroffen². Volgens het nog niet gepubliceerd C14-onderzoek dient het voorlopig oudste skelet in de 10de-begin 11de eeuw gedateerd te worden. Rond 913 werd de Sint-Romboutsabdij heropgebouwd. De relieken van Sint-Rombout werden overgebracht naar een kapel op de hoek van het huidige Sint-Romboutskerkhof en de Sint-Katelijnestraat.

In de 11de-12de eeuw hadden de prins-bisschoppen van Luik in Mechelen een zekere macht verworven, maar vanaf de 13de eeuw traden ook de Berthouts, een geslacht van grootgrondbezitters, politiek op de voorgrond. Ondanks de machtsconflicten tussen de Berthouts en de prins-bisschoppen van Luik kende de stad in de 13de eeuw een grote bloei. In deze eeuw verwierf Mechelen de stapelrechten voor vis, zout en haver. De belangrijkste bron van inkomsten was echter de lakennijverheid. Een eerste lakenhal bevond zich vermoedelijk op de Korenmarkt (huisnummer 8).

De definitieve stadsomwalling werd opgetrokken op het eind van de 13de-begin 14de eeuw. Ze bestond uit een gracht en een muur met poort en torens, uitgebreid met bastions in de 17de eeuw. In 1356 verwierf Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen, de heerlijkheid in volle eigendom door het huwelijk met Margareta.

In 1383 werd Mechelen in de Bourgondische staat opgenomen met het huwelijk van Margareta van Male en Filips de Stoute. In 1473 werd Mechelen, omwille van haar centrale ligging, de hoofdstad der Nederlanden onder Karel de Stoute. Toen Margareta van Oostenrijk in 1507 landvoogdes der Nederlanden werd en zich hier vestigde, werd Mechelen ook de politieke hoofdstad. De lakennijverheid kwam in verval, terwijl de brons- en geelgieterij een bloei kenden. Er ontstond een intense bouwbedrijvigheid waarbij verschillende paleizen, ambachtshuizen, hoven en refugia werden opgericht.

Toen Maria van Hongarije, de opvolgster van Margareta van Oostenrijk, zich in Brussel vestigde en een bliksem op het buskruitmagazijn insloeg waarbij een groot deel van de stad werd vernield, nam Brussel de rol van hoofdstad over.

Tijdens de 2de helft van de 16de eeuw was Mechelen een religieus centrum als zetel van een aartsbisdom maar kende het ook veel godsdiensttroebelen. Het bestuur van de aartshertogen Albrecht en Isabella gaf een tijdelijk economisch herstel. Ook de kerkelijke macht herstelde zich, na het calvinistisch bewind.

De 18de eeuw bracht eerst een achteruitgang mee door de oorlogen tegen Lodewijk XIV. Onder het Oostenrijks regime (1713-1792) ontstond opnieuw een periode van rust en relatieve bloei. Onder het bestuur van Jozef II (1780-1790) verloor Mechelen haar stapel- en tolrechten. In het kader van de hervormingspolitiek begon geleidelijk de ontmanteling van de stad. Toen de Fransen in 1792-1794 de Zuidelijke Nederlanden annexeerden, betekende dat een grondige wijziging voor de maatschappij en haar instellingen. Onder Napoleon onderging het stadsgezicht een lichte wijziging door het slopen van de stadswallen en de poorten. Na 1860 ontstond geleidelijk een groene gordel met brede lanen rond de stad. Na de omwenteling van 1830 en de daaropvolgende crisis met de teloorgang van de binnenscheepvaart en de ledernijverheid, verloor de stad haar middeleeuwse kenmerken en begon de industrialisatie³.

2. KORENMARKT

De Korenmarkt is een driehoekig marktplein op de kruising van twee oude verkeersaders, namelijk Adegemstraat – Onze-Lieve-Vrouwestraat (As A) en Hoogstraat – Guldenstraat (As B). De Korenmarkt bevindt zich binnen de eerste Mechelse omwalling. Het half cirkelvormig tracé is nog duidelijk

² S. Depuydt *et al.* 2013: 87, 95-97.

³ Inventaris Bouwkundig Erfgoed 2007-2014.

herkenbaar in het verloop van de straten (Hertshoornstraat, Langhestraat, Ganzendries, Milsenstraat, 't Plein). Archeologisch onderzoek van de site Lamot in 2001 bracht aan het licht dat de eerste omwalling pas rond 1175-1200 werd aangelegd⁴.

De oudste historische vermeldingen van de poorten, straten en brug die langsheen de twee assen te vinden zijn, reiken niet verder terug dan de 13de eeuw. As B gaat vermoedelijk terug tot het jaar 1000. As A is slechts een klein onderdeel van een veel langer tracé dat zich buiten de stad naar het noordwesten verderzet als Battelsesteenweg en voorbij Battel als Hogeweg. Naar het zuidwesten zette het tracé zich verder als de Leuvense Steenweg in de richting van Muizen. De weg loopt zeer duidelijk parallel aan de Dijle over de hoger gelegen oever. Wegen met een dergelijke landschappelijke positie worden in de Duitse literatuur "Höhenwegen" genoemd en kunnen teruggaan tot de ijzertijd.

Fig. 4 Situering van de Korenmarkt (in rode cirkel) en de twee assen in stippellijn. (S. Linten & L. Troubleyn 2014: 5)

De Korenmarkt wordt voor het eerst vermeld in 1284. Er werd op deze plaats waarschijnlijk al veel vroeger koren verhandeld want al in 1213 is er sprake van een Korenhuis. In 1851 werd ze Graanmarkt genoemd om later opnieuw Korenmarkt als benaming te krijgen. Volgens sommigen zou de oudste kern van Mechelen zich hier bevinden⁵.

3. ONZE-LIEVE-VROUWESTRAAT

Deze straat loopt van de Korenmarkt naar de Vijfhoek. Oorspronkelijk liep ze uit op het voormalige Onze-Lieve-Vrouwegasthuis. De straat werd reeds voor 1300 doorgetrokken door het domein van het hospitaal. In 1857 werden de hospitaalgebouwen afgebroken op de hoek van 't Plein en de Onze-Lieve-Vrouwestraat⁶.

⁴ S. Linten & L. Troubleyn 2014: 4.

⁵ S. Linten & L. Troubleyn 2014: 4-7; Inventaris Bouwkundig Erfgoed 2007-2014.

⁶ Inventaris Bouwkundig Erfgoed 2007-2014.

4. ZIEKELIEDENSTRAAT

De Ziekeliedenstraat is een smal verbindingsstraatje tussen de Korenmarkt en het Onze-Lieve-Vrouwekerkhof. Tussen de 14de en de 17de eeuw werd het de “Roghbroeckstrate” genoemd, naar een gekende Mechelse familie. De naam “Ziekeliedenstraat” is afkomstig van het hospitaal “Ter Zieken” of “Leprosen” dat zich in deze straat bevond. Dit hospitaal bevond zich eerst buiten de stad, maar vestigde zich tegen het einde van de 16de eeuw in deze straat. De gebouwen ondergingen verschillende veranderingen en werden in het midden van de 20ste eeuw afgebroken voor de oprichting van een bibliotheek⁷.

5.3. ICONOGRAFISCHE EN CARTOGRAFISCHE GEGEVENS

Volgens het plan van Van Deventer (facsimile 1550-1565) en Jan-Baptist De Noter (19de-eeuws plan naar de 16de eeuw) was het projectgebied enkel aan de straatzijdes bebouwd en kende het een open binnengebied met enkele bomen⁸.

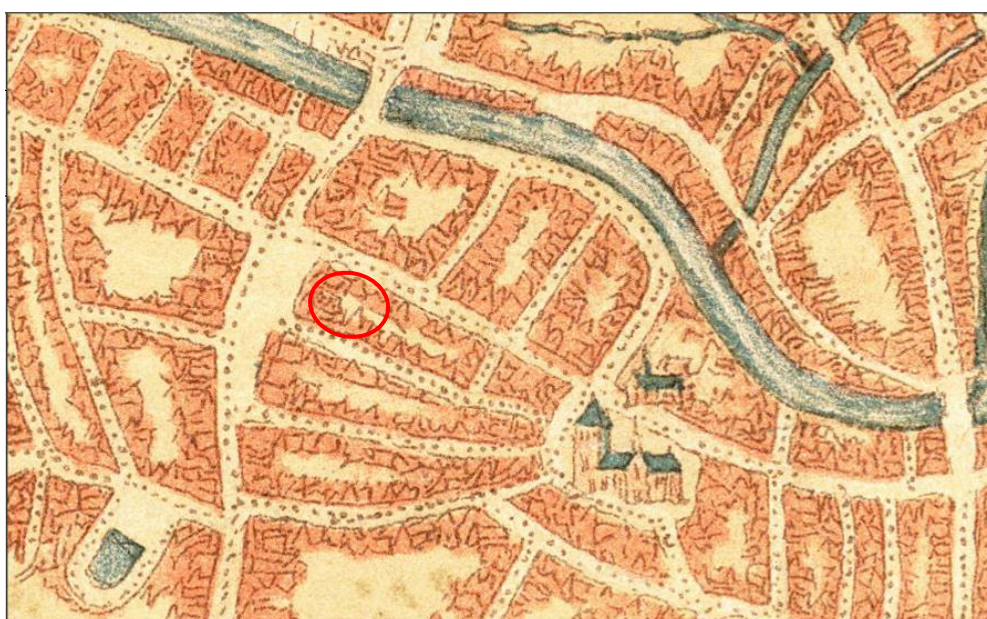

Fig. 5 Detail van de plattegrond van Jacob Van Deventer, 1550-1565 (facsimile). (Beeldbank Mechelen, SME001002172)

⁷ Inventaris Bouwkundig Erfgoed 2007-2014.

⁸ Beeldbank Mechelen, SME001002172; Beeldbank Mechelen, SME001001846.

Fig. 6 Detail van plattegrond van Mechelen, kopie door Jan-Baptist De Noter naar het originele plan van Jan van Hanswijck (laatste kwart 16de eeuw), 1812. (Beeldbank Mechelen, SME001001846)

Op het plan van Braun en Hogenberg uit 1574 lijkt in het binnengebied één gebouw te staan⁹. Aan de Onze-Lieve-Vrouwestraat ontstond het Cortenbachstraatje. Op het einde van deze steeg ziet men duidelijk een poort.

Fig. 7 Braun en Hogenberg, 1574. (Beeldbank Mechelen, SME001002155)

Het stadsplan van Blaeu uit 1649 geeft een gelijkaardig beeld weer als het plan van Braun en Hogenberg¹⁰.

⁹ Beeldbank Mechelen, SME001002155.

¹⁰ Beeldbank Mechelen, SME001002157.

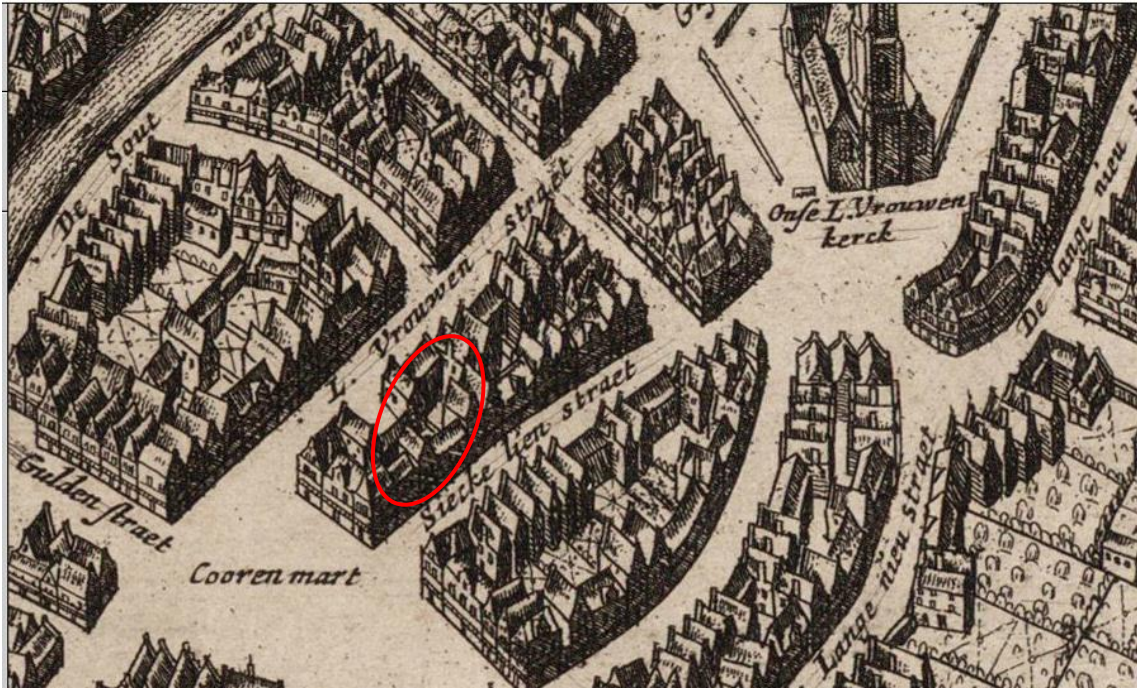

Fig. 8 Detail van plattegrond van Blaeu, 1649. (Beeldbank Mechelen, SME001002157)

Op het stadsplan van Basire (gelijkend op dat van Frederick de Wit uit de 17de eeuw) staat in het binnengebied duidelijk een gebouw¹¹.

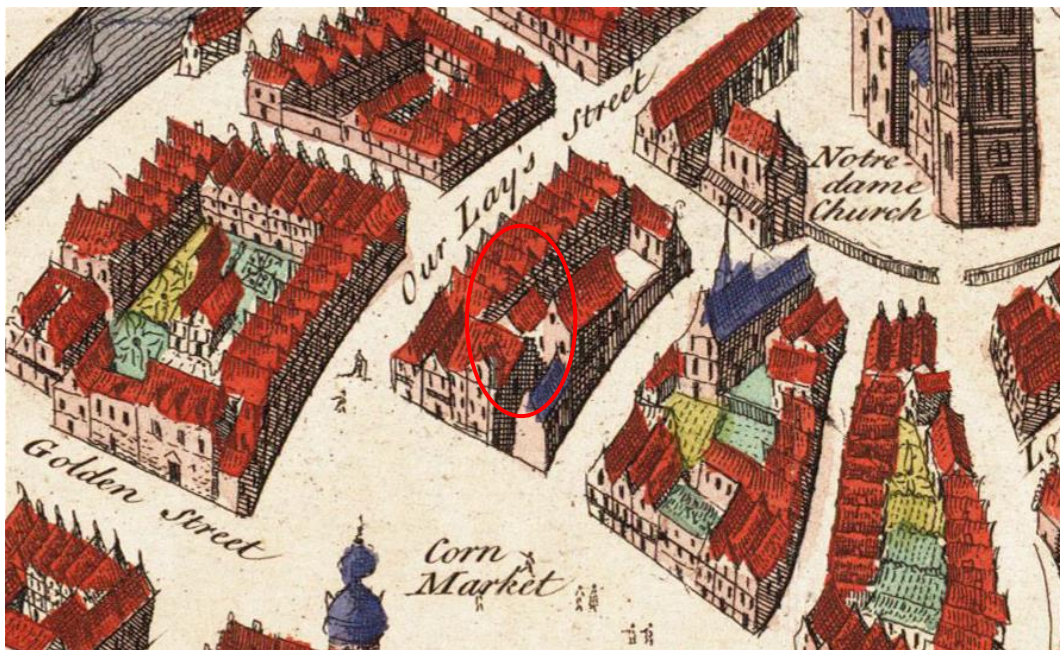

Fig. 9 Detail van plattegrond van Basire, 1745. (Beeldbank Mechelen, SME001002170)

Op de Ferrariskaart (1770-1777) kan men enkel vaststellen dat er bebouwing was, maar aangezien de weergave zo eenvoudig is, kan men moeilijk nagaan of het bouwblok effectief was vol gebouwd of niet¹².

¹¹ Beeldbank Mechelen, SME001002170.

Fig. 10 Detail van de Ferrariskaart met aanduiding plangebied. (Geopunt Vlaanderen s.d.)

Het primitief kadasterplan (ca. 1824) toont aan dat de bebouwing zich reeds meer in het binnengebied bevond¹³.

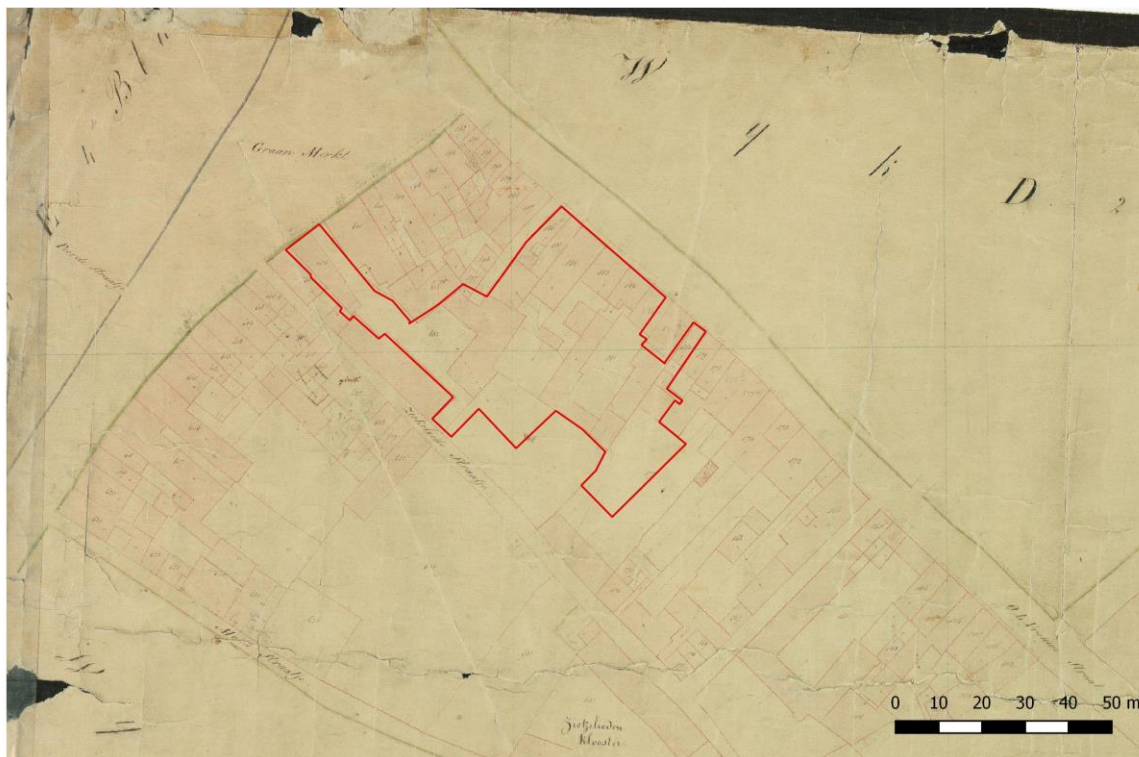

Fig. 11 Primitief kadasterplan gegeorefereneerd op het huidige kadasterplan.

¹² Geopunt Vlaanderen s.d.

¹³ Beeldbank Mechelen, SME004001208.

Op de kadasterkaart van Popp uit 1864 ziet men duidelijk de verschillende percelen. Ten opzichte van het primitief kadasterplan zijn er al enkele veranderingen gebeurd. Het gaat hierbij om enkele wijzigingen aan de gebouwen aan de Onze-Lieve-Vrouwestraat en het oprichten van een gebouw in het achtergebied¹⁴.

Fig. 12 Poppkaart gegeorefereerd op het huidige kadasterplan.

5.4. ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN

Wanneer we de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) bekijken, liggen heel wat archeologische vindplaatsen in de buurt, hetgeen ook logisch is in een stad als Mechelen. Het heeft echter weinig zin om alle locaties uitvoerig te bespreken.

Ten noorden bevindt zich onder meer locatie 156651. Hier werd zowel in 1996-1997, als in 2002, een opgraving uitgevoerd. Hierbij werden ambachtelijke installaties uit de 14de eeuw en funderingen en/of opgaand muurwerk uit de 13de eeuw aangetroffen.

Er werden restanten van mergolie-extractie gevonden ter hoogte van locatie 156652 (Lamot). Deze dienen gedateerd te worden in de 1ste helft van de 14de eeuw. Het voormalig IAP voerde een opgraving uit op de Lamot-site in 2001. Hierbij werd een gracht uit de ijzertijd aangetroffen. Er kwamen ook verschillende sporen aan het licht uit de 9de of 10de eeuw, zoals een boomstamwaterput, kuilen en paalsporen. De aanwezigheid van Maaslands en Rijnlands aardewerk, visresten, bot van wild, maalsteenfragmenten uit de Eifel, resten van speenvarkens e.d. wijzen op het bestaan van een middeleeuwse haven. Ook de omwalling van de oudste stadskern werd aangesneden. Op basis van het vondstmateriaal kon men stellen dat deze niet na 1125-1175 gedateerd moet worden. Tussen 1310 en 1330 werd deze gracht gedempt. De hierdoor ontstane opengekomen ruimte werd doorheen de volgende eeuwen volgebouwd¹⁵.

¹⁴ Beeldbank Mechelen, SME001013483.

¹⁵ L. Lettany 2003: 30-31; S. Linten & L. Troubleyn 2014: 4; Site Lamot, Nieuwsbrief 3.

Tussen 1986 en 1987 werd door de MVSA een archeologisch onderzoek uitgevoerd in huis Michiels (Korenmarkt 6) (locatie 102304). De vloer werd verwijderd en hierbij werden verschillende vloerniveaus aangetroffen die minstens tot de 15de eeuw teruggaan.

Ten zuiden werd door de MVSA in 1996 een opgraving uitgevoerd op locatie 156578. Het huis aan Moensstraat 1 bevat een 16de-eeuwse T-vormige kelder en verschillende 13de-eeuwse sporen.

In 1983 kwamen bij grondwerken een niet nader te dateren afvalput en aardewerk uit de IJzertijd aan het licht (locatie 156213).

Tussen 2010 en 2011 werd door de stad Mechelen een opgraving uitgevoerd ter hoogte van locatie 160636 (Ganzendries). Er werden sporen aangetroffen van de nieuwste tijd tot de late middeleeuwen. De oudste sporen dateerden uit de 13de eeuw. Naast sporen van huizen, werden ook sporen van beenbewerking gevonden. De moederbodem bevond zich ca. 7,73-7,80m TAW. Op enkele plaatsen werd een podzolbodem aangetroffen. Onderzoek in Mechelen wees uit dat podzolbodems vooral nog te verwachten zijn op de hoger gelegen locaties. Ook aan het projectgebied zou men dus een podzolbodem kunnen verwachten. Tussen de verschillende bewoningsfasen werd het terrein aan de Ganzendries verschillende keren opgehoogd¹⁶.

In 1925 werd ter hoogte van de Hoogstraat een vondstconcentratie van Romeins aardewerk en bouw materiaal aangetroffen (locatie 102264). Ter hoogte van Hoogstraat 35 werden in 1982 niet nader te dateren vondsten gevonden (locatie 156210)¹⁷.

De enige locatie die interessant is om iets uitgebreider te bespreken is vondstlocatie 160647. Door de Archeologische Dienst van de Stad Mechelen werd in november 2010 naar aanleiding van de plannen voor de plaatsing van een wachtbekken op de Korenmarkt een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd. Op basis van de resultaten van dit onderzoek werd een archeologische opgraving geadviseerd. Deze werd eind november – begin december 2010 uitgevoerd. Er werd één werkput aangelegd van ca. 20x5x3m. In totaal werd in vier niveaus gewerkt. De moederbodem bevond zich op een diepte van ca. 6,16m TAW. Er werden geen sporen aangetroffen van natuurlijke bodemvorming. In deze moederbodem bevonden zich kuilen (sommige met ingestoven grijswit zand), waarvan de vulling dateert uit de 11de of 12de eeuw volgens de radiokoolstofdatering. Hierboven bevond zich een dik ophogingspakket in donkerbruin zand, vermoedelijk te dateren in de 12de of 13de eeuw. Mogelijk werd dit pakket voorafgegaan door een afgraving. Dit werd afgedekt door een laag grijs lemig zand met vlekken (vertrappeld?). Op een diepte van ca. 7,82m TAW bevond zich een wegdek in kleine zandstenen kasseitjes. Dit wegdek leek afgeboord door middel van houten palen. Jammer genoeg kan er geen datering gegeven worden op basis van aardewerk. Daarnaast en tevens over dit wegdek ontstond een laag die opgebouwd was uit verschillende fijne aangetrapte laagjes. Deze laag valt moeilijk te dateren op basis van het zeer schaarse aardewerk. Aan de hand van vondsten jonger en ouder dan deze laag, kan een datering in de 13de eeuw voorgesteld worden. Daarboven, tot aan het maaiveld, lijken zich lagen te bevinden die tot ophogingen voor marktaanleg kunnen gerekend worden. De datering is onbekend¹⁸.

Op basis van eerdere vondsten in de omgeving worden in het plangebied verschillende archeologische niveaus en ophogingslagen verwacht, mogelijk tot ca. 6m TAW zoals op de site Ganzendries.

¹⁶ L. Troubleyn 2012.

¹⁷ CAI 2014.

¹⁸ S. Linten & L. Troubleyn 2014: 46.

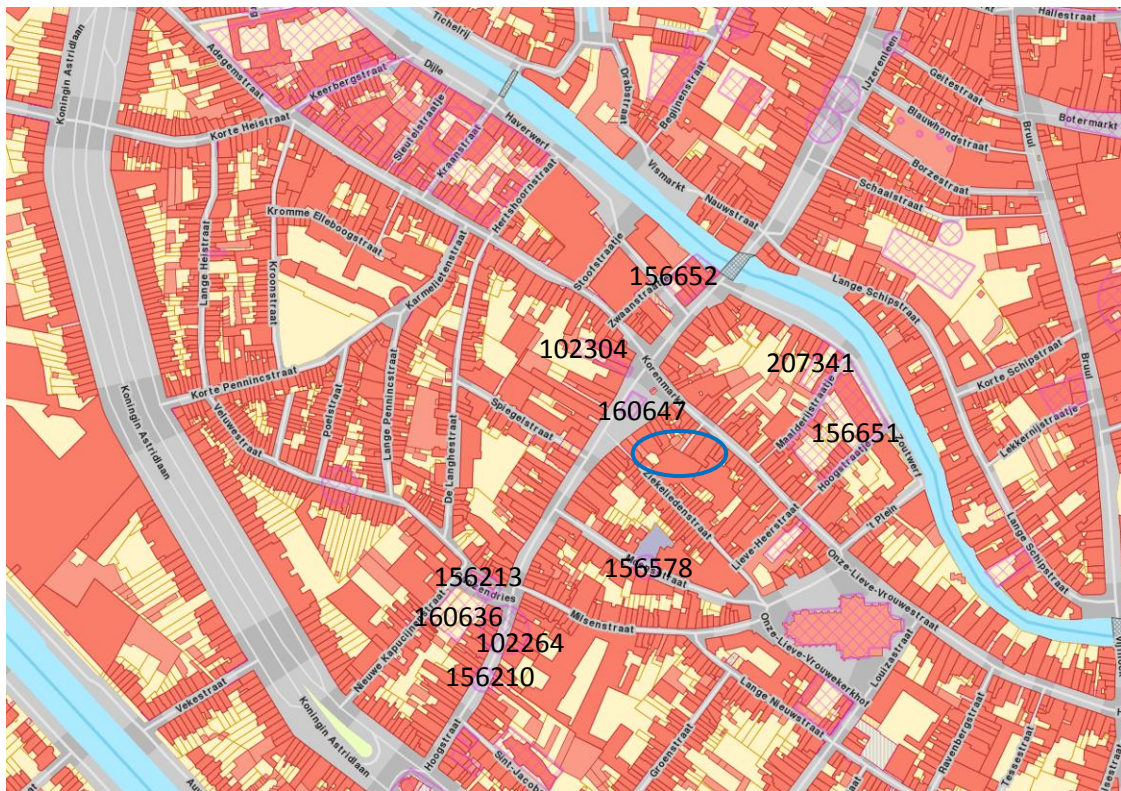

Fig. 13 Detail van de Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het plangebied. (CAI 2014)

5.5. HUIDIG GEBOUWENBESTAND

1. INLEIDING

Het projectgebied is op heden bijna volledig volgebouwd. Om een beter beeld te krijgen van de gebouwen zullen van elk gebouw één of meerdere foto's gegeven worden, evenals de aanwezigheid van bestaande kelders. De aanwezige kelders zijn telkens ca. 2m diep.

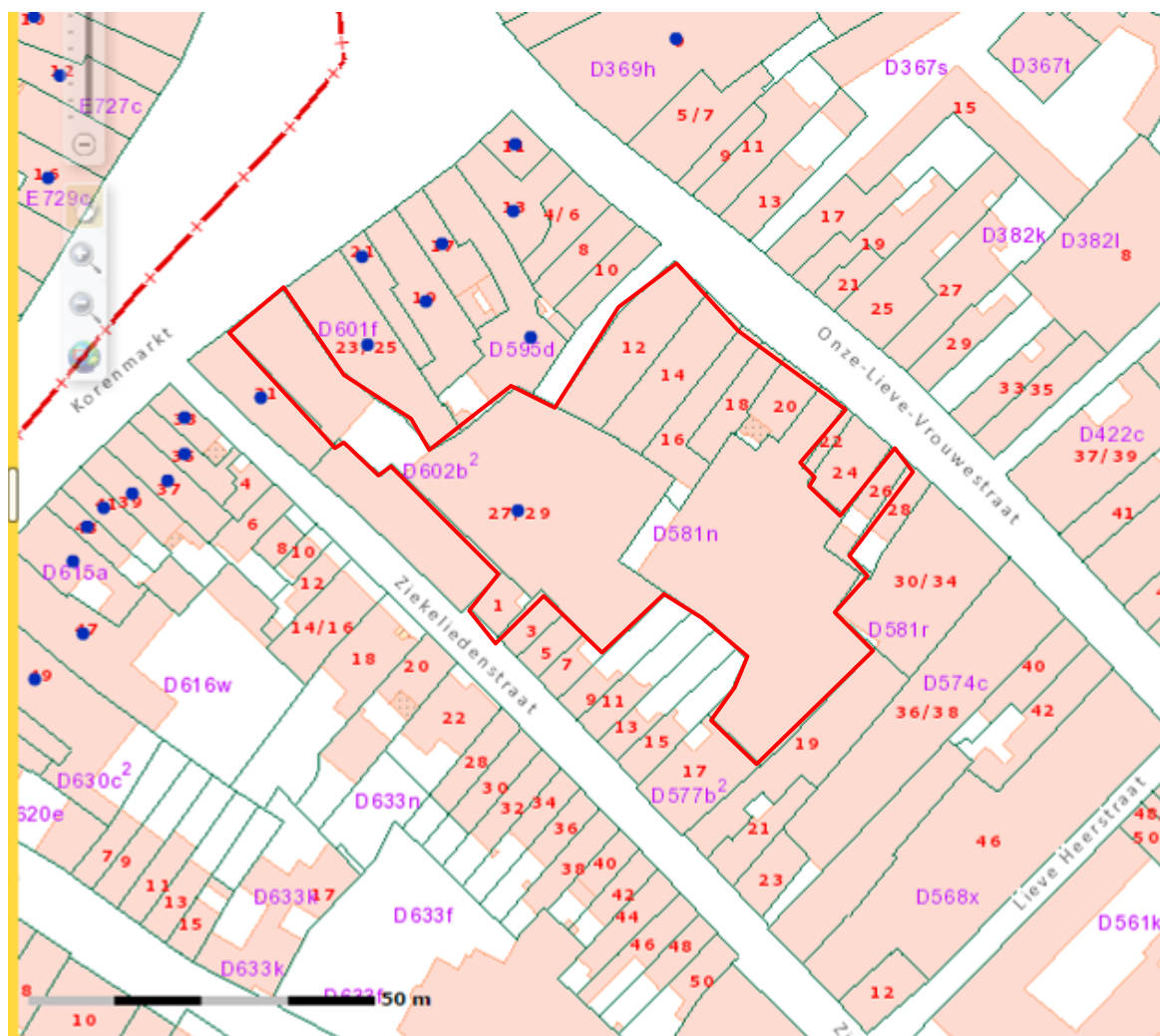

Fig. 14 Kadasterplan waarop de huisnummers aangeduid staan. (CadGIS 2014)

2. ONZE-LIEVE-VROUWESTRAAT 12-14

Dit gebouw heeft deels een recente kelder en deels een 16de-eeuwse kelder.

Fig. 15 Voorgevel Onze-Lieve-Vrouwestraat 12-14. (Dienst Monumentenzorg Mechelen 2013)

Fig. 16 Zicht op recente kelders. (Dienst Monumentenzorg Mechelen 2013)

Fig. 17 Zicht op oudere kelders (16de eeuw). (Dienst Monumentenzorg Mechelen 2013)

3. ONZE-LIEVE-VROUWESTRAAT 16

De aanwezigheid van een keldergat aan de straatzijde doet vermoeden dat zich hieronder ook een kelder bevindt, maar deze kon niet bekeken worden.

Fig. 18 Voorgevel Onze-Lieve-Vrouwestraat 16. (Dienst Monumentenzorg Mechelen 2013)

4. ONZE-LIEVE-VROUWESTRAAT 18

Onder dit gebouw bevindt zich een moderne kelder, gelijkaardig aan die van nr. 12-14.

Fig. 19 Voorgevel Onze-Lieve-Vrouwestraat 18. (Dienst Monumentenzorg Mechelen 2013)

5. ONZE-LIEVE-VROUWESTRAAT 20

Dit gebouw bevat een 16de-eeuwse kelder.

Fig. 20 Voorgevel Onze-Lieve-Vrouwestraat 20. (Dienst Monumentenzorg Mechelen 2013)

Fig. 21 Zicht op oudere kelders. (Dienst Monumentenzorg Mechelen 2013)

6. ONZE-LIEVE-VROUWESTRAAT 22

Het gebouw aan de Onze-Lieve-Vrouwestraat 22 loopt achterin nog ver door en komt uit in verschillende magazijnen. In verband met de bouw van deze magazijnen zijn enkele bouwdoossiers gekend uit 1924. Hierop is duidelijk te zien hoe de funderingen lopen, evenals de riolering en kan men opmerken dat de funderingspijlers tot ca. 1,50m onder het huidig vloerniveau werden opgericht. Er is ook duidelijk een kelder aanwezig onder een deel van het gebouw, zowel aan de straatzijde als onder de magazijnen. Het gebouw aan de straatzijde zal behouden blijven. Onderzoek ter plaatse wees op 3 recente kelders, waarvan één grote en twee kleinere (één met mazouttank).

Fig. 22 Voorgevel Onze-Lieve-Vrouwestraat 22. (Dienst Monumentenzorg Mechelen 2005)

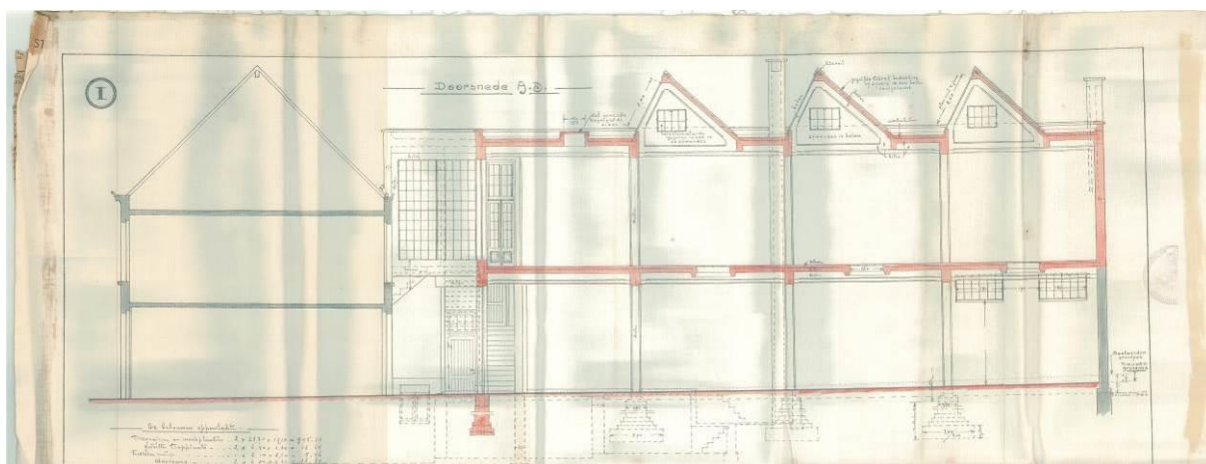

Fig. 23 Bouwdossier uit 1924, nr. 551; doorsnede. (Dienst Monumentenzorg Mechelen)

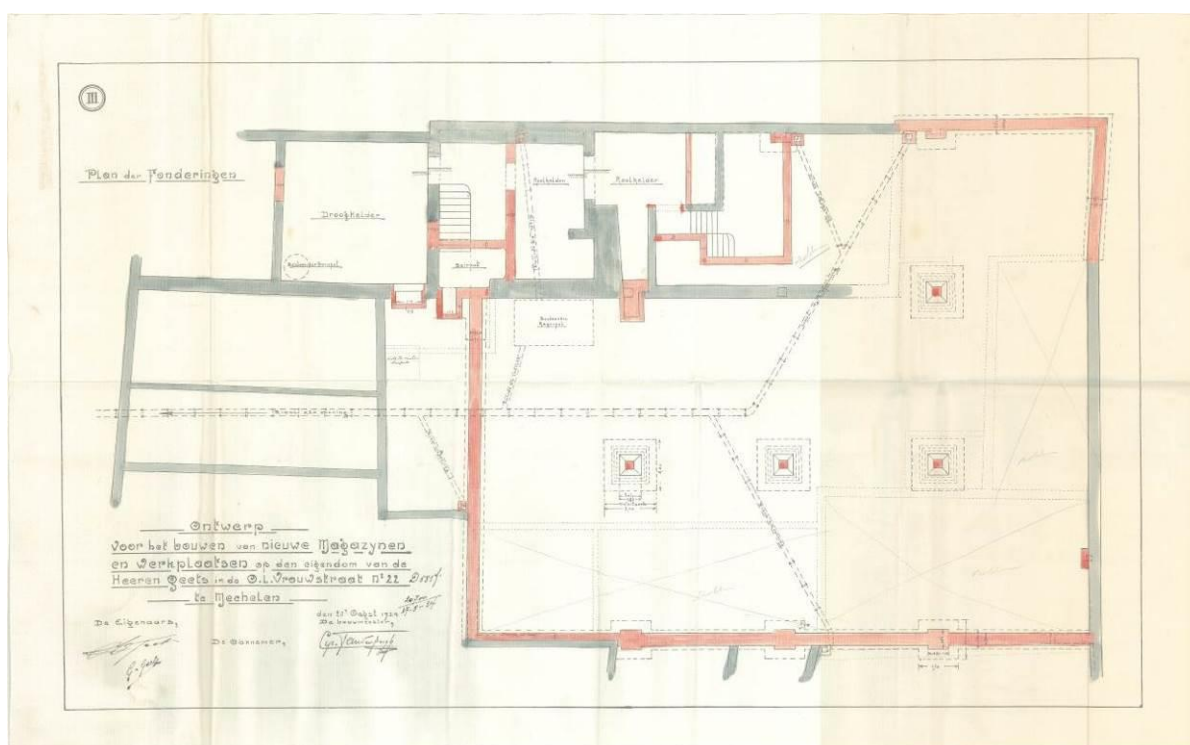

Fig. 24 Bouwdossier uit 1924, nr. 551; funderingsplan. (Dienst Monumentenzorg Mechelen)

7. ONZE-LIEVE-VROUWESTRAAT 26

Dit gebouw werd niet onderzocht. Het zal behouden blijven bij het project.

Fig. 25 Voorgevel Onze-Lieve-Vrouwestraat 26. (Dienst Monumentenzorg Mechelen 2013)

8. ZIEKELIEDENSTRAAT 1

Dit gebouw werd niet onderzocht.

Fig. 26 Voorgevel Ziekeliiedenstraat 1. (Dienst Monumentenzorg Mechelen 2007)

9. KORENMARKT 27-29 (HOF VAN CORTENBACH)

Het Hof van Cortenbach is gelegen aan de Korenmarkt. Het werd genoemd naar de vooraanstaande familie die het in de 16de eeuw bewoonde. Het bestond uit een groot en klein huis, in 1641

overgelaten aan de gilde van de jonge voet- of kruisboog. Zij verbouwden het huidige gebouw aan de straat in 1660 en verkochten het achterhuis met stallingen in 1648 aan Nicolaas van Gemen¹⁹. Dit gebouw zal eveneens behouden blijven.

Fig. 27 Zicht op binnengebied Hof van Cortenbach. (Dienst Monumentenzorg Mechelen 2013)

Fig. 28 Gevel Hof van Cortenbach aan de Ziekeliendestraat (Dienst Monumentenzorg Mechelen 2006)

10. BESLUIT BESTAANDE TOESTAND

Op basis van onderzoek ter plaatse kan men stellen dat de huizen aan de Onze-Lieve-Vrouwestraat die afgebroken zullen worden allen onderkelderd zijn. Het gaat enerzijds om recente kelders en

¹⁹ Inventaris Bouwkundig Erfgoed 2007-2014.

anderzijds om 16de-eeuwse kelders (Onze-Lieve-Vrouwestraat 12-14, 20). Onder de magazijnen ter hoogte van nr. 22 bevinden zich nog drie recente kelders. Op basis van de huidige plannen is het zeer moeilijk de exacte locatie van de kelders aan te duiden. Op onderstaand plan werden deze schetsmatig aangeduid. Voor de kelders aan de Onze-Lieve-Vrouwestraat werd ervan uitgegaan dat deze zich onder de volledige bovenbouw bevinden hoewel dit nog verder bevestigd moet worden.

Fig. 29 Aanwezige kelders in het projectgebied.

De impact van kelders op het archeologisch erfgoed is soms moeilijk in te schatten. Afhankelijk van de diepte van de onverstoorde bodem kan dit betekenen dat onder de kelders geen archeologische sporen meer te verwachten zijn.

In stadscontexten, waar het archeologisch pakket vaak vrij dik is, kunnen vaak nog sporen verwacht worden onder de kelders. Vergelijking met andere steden waar onder de kelders nog sporen zaten (Antwerpen Klapdorp, Leuven Muntstraat) bevestigt dit alvast.

Wanneer uit het archeologisch vooronderzoek echter blijkt dat de onverstoorde bodem niet zo diep zit, kan men onder de kelders enkel restanten van diepe sporen (waterputten, beerputten,...) verwachten. Het is echter niet nuttig deze op te graven aangezien deze losse puzzelstukjes vormen en niet gelinkt kunnen worden aan de bebouwing die door de aanleg van de kelder verdween.

Aanwezige nutsleidingen hebben meestal een zeer lokale en beperkte impact op het archeologisch erfgoed.

5.6. TOEKOMSTIGE INGREEP IN DE BODEM²⁰

Op het terrein zal een project gerealiseerd worden dat deels bestaat uit het renoveren van de historische panden aan de zijde van de Korenmarkt (Hof van Cortenbach) en de Ziekeliëdenstraat en deels uit de sloop van de panden aan de zijde van de Onze-Lieve-Vrouwestraat en in het binnengebied, gevolgd door nieuwbouw. Het Hof van Cortenbach zelf is in handen van de Stad Mechelen en zal gerestaureerd worden. Enkele gebouwen aan de Onze-Lieve-Vrouwestraat zullen ook behouden blijven. Het projectgebied is ca. 2898m² groot.

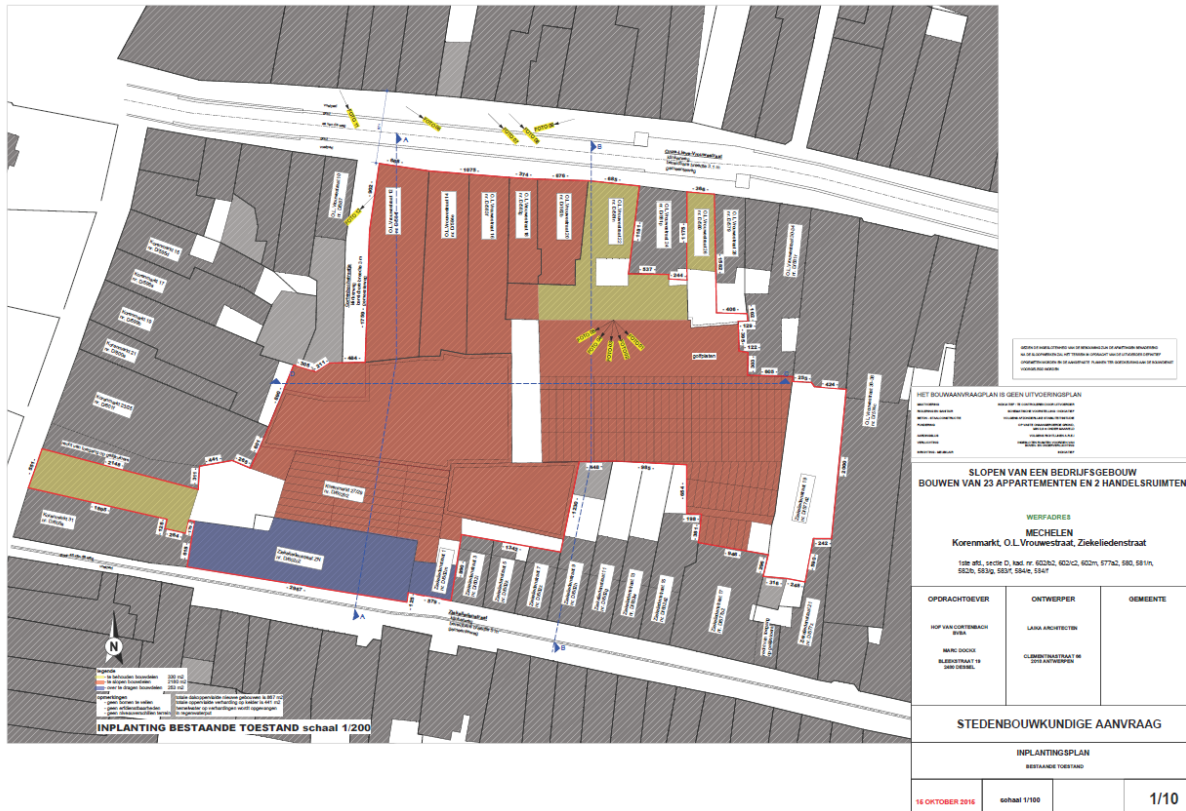
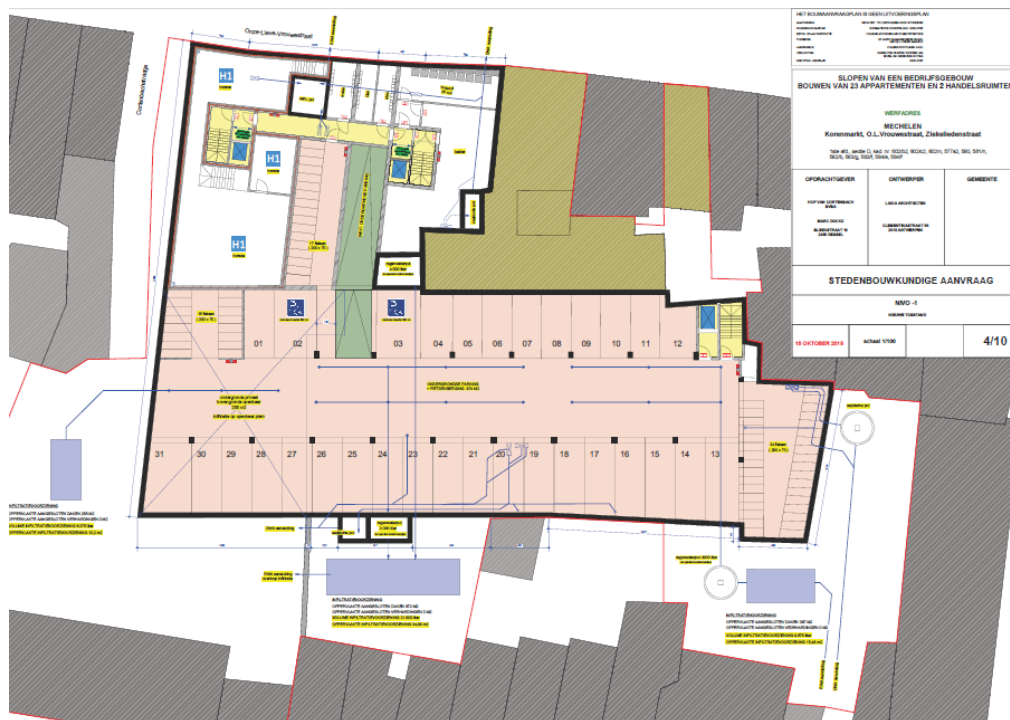

Fig. 30 Bestaande toestand met aanduiding van de te slopen en te behouden gebouwen. (Woningbouw Dockx)

Onder de volledige nieuwbouw en een deel van de tuinzones zal over een oppervlakte van ca. 1500m² een ondergrondse parkeergarage worden gerealiseerd die ca. 3m diep gaat. De liftschaft gaat nog dieper.

²⁰ De ontwerpplannen ten tijde van het opstellen van de bureaustudie en ten tijde van het archeologisch vooronderzoek verschillen licht van elkaar. Hierdoor kan de aanduiding van het projectgebied in de bureaustudie enig verschil tonen met het hier aangeduide projectgebied.

De nutsleidingen werden reeds voorlopig op plan aangeduid. Hoe diep deze zullen komen is nog niet geweten.

Er zullen ook deels tuinen komen maar in hoeverre bij de groenaanleg een ingreep in de bodem zal gebeuren (afgraven, nivelleren,...) is eveneens niet geweten in deze fase.

5.7. BESLUIT BUREAUSTUDIE EN VOORSTEL TOT WERKPUTINPLANTING

Op basis van de bureaustudie kan men stellen dat de kans op archeologische resten zeer groot is. Wanneer de geschiedenis van Mechelen bekeken wordt, kan men stellen dat de Korenmarkt een belangrijk punt was. De straatassen gaan mogelijk terug tot de ijzertijd of de Romeinse tijd. Reeds vanaf de 9de eeuw waren hier reeds activiteiten.

Aangezien het projectgebied aansluit bij de Korenmarkt kan men hier mogelijk reeds sporen uit deze periode terugvinden.

Op de historische plannen (16de eeuw-heden) kan men gebouwen ontwaren aan de Onze-Lieve-Vrouwestraat. Onderzoek van de kelders in deze gebouwen toont aan dat hier en daar nog 16de-eeuwse kelders aanwezig zijn. Het binnengebied bleef vermoedelijk grotendeels onbebouwd, hoewel één gebouw in het binnengebied reeds vrij vroeg aanwezig is (16de eeuw). In de 19de eeuw was het binnengebied al meer bebouwd en vanaf de 20ste eeuw werd dit praktisch volgebouwd. De recente bebouwing op het binnengebied is deels onderkelderd en heeft dus (een deel van) het archeologisch erfgoed verstoord.

Archeologisch onderzoek in het projectgebied kan dus een zicht geven op een lange bewoningsgeschiedenis in de stadskern van Mechelen. Het kan bovendien enerzijds een zicht geven op bewoning aan de straatzijde en activiteiten en tuinen (beerputten, waterputten,...) in het achterliggend binnengebied.

Om een beter zicht te krijgen op eventuele verstoringen en de stratigrafische opbouw van het gebied, moet een archeologische prospectie met ingreep in de bodem gebeuren. Aangezien deze uitgevoerd moet worden voor de sloop van de gebouwen, is de mogelijke locatie van de werkputten beperkt. Er moeten twee werkputten aangelegd worden van ca. 4x4m, allebei binnen het gebied van de toekomstige ondergrondse parking.

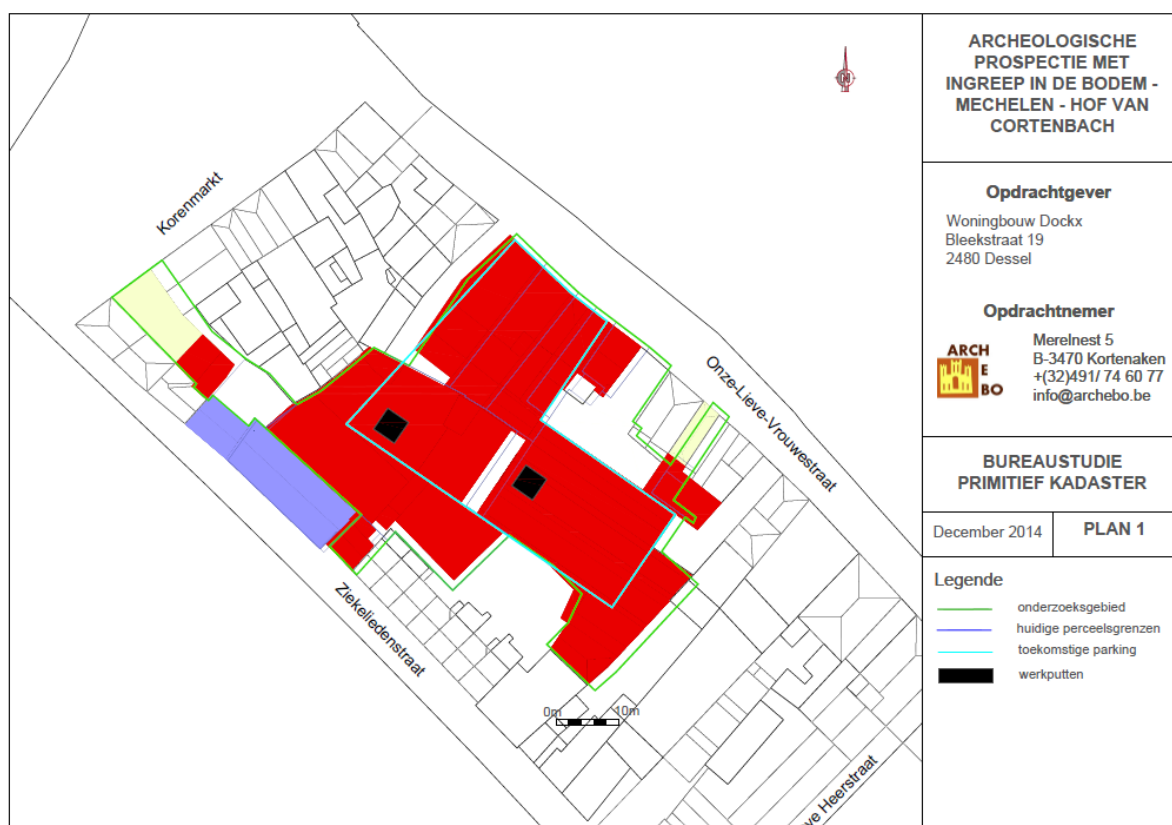

Fig. 33 Voorgestelde werkputinplanting.

6. METHODE

Er werden 2 werkputten aangelegd door middel van een minigraver. WP1 was 16m² groot en WP2 14m². De ligging van de werkputten verschildte tijdens het vooronderzoek van de voorgestelde werkputinplanting omwille van praktische redenen. Men mag aannemen dat de werkputten een vrij representatief beeld geven voor een groot deel van het projectgebied.

7. RESULTATEN

7.1. ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS

De stratigrafie in de twee aangelegde werkputten was vrij beperkt voor een stadscontext.

In werkput 1 bevonden zich eerst enkele puinige lagen, gevolgd door een donkergrijze-zwarte laag met veel houtskool. Hieronder was een grijze laag met veel houtskoolspikkels en geen puin aanwezig. Het gaat hierbij mogelijk om een tuinlaag. De funderingsmuur was tot in deze laag aangelegd. Hieronder bevond zich de moederbodem.

Fig. 34 Profiel 1 in werkput 1. (ARCHEBO bvba 2015)

In werkput 2 was een puinige laag aanwezig waarin zich enkele grote kuilen bevonden. In het westelijk profiel bevond zich een donkerbruin-zwart laagje met erboven een beige zandbandje. Mogelijk gaat het hierbij om een loopniveau.

Onder de funderingsmuur in het oostelijk profiel kon nog een zwart spoor aangeduid worden. Net onder de funderingsmuur kan men nog een grijs-bruin laagje ontwaren. Het was echter onduidelijk of het hier nog om een stuk bewaarde bodem ging.

Ook hier werd de moederbodem bereikt.

Fig. 35 Oostprofiel WP2. (ARCHEBO bvba 2015)

Fig. 36 Westprofiel WP2 met aanduiding mogelijk loopniveau. (ARCHEBO bvba 2015)

De oorspronkelijke diepte van de moederbodem kon niet bepaald worden omwille van de aanwezigheid van grote kuilen en funderingsmuren. In WP1 is het hoogste punt waarop de moederbodem geraakt werd ca. 8,6m TAW. In WP2 bevond het hoogste punt van de moederbodem zich op 9,3m TAW. Het maaiveld bevond zich in WP1 op ca. 10m TAW, in WP2 op ca. 9,9m TAW.

Op basis van de profielen kan men uitgaan van minstens 3 archeologische niveaus:

- Niveau ter hoogte van muurwerk: ca. 30 à 70cm onder maaiveld
- Niveau ter hoogte van loopniveau: ca. 70cm onder maaiveld (dit was enkel in WP2 aanwezig)
- Niveau onder muurwerk: ca. 1 à 1,20m onder maaiveld

Mogelijk zijn er in bepaalde zones meer of minder vlakken nodig. Opgravingen in de buurt wijzen op een vijftal niveaus.

7.2. ARCHEOLOGISCHE SPOREN EN STRUCTUREN

7.2.1. WERKPUT 1

In werkput 1 werd een funderingsmuur aangetroffen. Deze was opgebouwd uit verschillende stukken. In het noorden was een L-vormige structuur aanwezig (S1). Deze was mooi gevormd en bestond uit bakstenen (25x12x6cm) en kalkmortel. Ten zuiden hiervan bevond zich een eensteens muurtje (S2), gevolgd door een minder mooi afgewerkte funderingsmuur (S3). Ter hoogte van S1 bevonden zich in het noorden nog enkele natuurstenen blokken (S5). Het was echter onduidelijk of deze deel uitmaakte van de structuur. Een datering geven voor deze muur is moeilijk. Enerzijds ligt ze in de lijn van een muur in opstand, hoewel het duidelijk niet om dezelfde muur gaat. Deze muur ligt eveneens in de lijn van het Cortenbachstraatje, maar komt niet overeen meteen perceelsgrens op het primitief kadasterplan. Bij ander onderzoek bleek dat men vaak rekening moest houden met een foutenmarge bij het georefereren. De resultaten van dit onderzoek geven echter een te beperkt beeld weer om deze foutenmarge op te heffen en te linken met aanwezige perceelsgrenzen. De grootte van de baksteenformaten doet een datering in de 14de eeuw vermoeden (cfr. J. Claesen *et al.* 2015: ARCHEBO-rapport 2015/002: Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Mechelen Lange Schipstraat 92-102 (*onuitgegeven rapport*)).

Fig. 37 Funderingsmuur in WP1. (ARCHEBO 2015)

Fig. 38 Spoor 1 in WP1. (ARCHEBO bvba 2015)

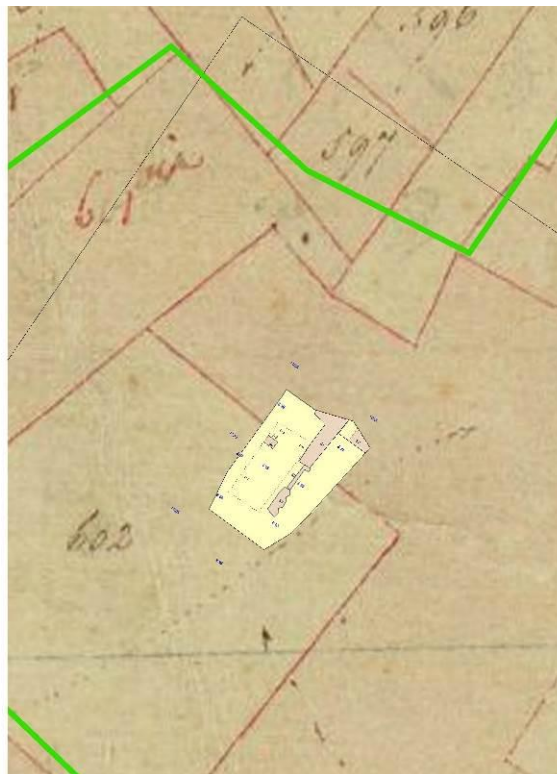

Fig. 39 WP1 geplot op het primitief kadasterplan. Men moet hierbij rekening houden met een mogelijke foutenmarge.

Zowel in het noordelijk als westelijk profiel kon een kuil aangeduid worden (S4). Deze kuil heeft een bruin-donkergrijze vulling met veel baksteen- en kalkbrokken en houtskoolspikkels. Hierin werden 2 scherven Rijnlands steengoed aangetroffen hetgeen op een datering in de postmiddeleeuwen wijst.

Fig. 40 Zicht op S4 in WP1. (ARCHEBO bvba 2015)

7.2.2. WERKPUT 2

In werkput 2 werd eveneens een funderingsmuur aangesneden (S1). Deze bevond zich vlak onder de huidige vloer. De bakstenen varieerden tussen 20x8x5 en 27x?x6,5cm hetgeen een oude datering doet vermoeden. Onder het zuidelijk deel bevond zich een laag puinige baksteen en mortel. Ten noorden hiervan was de funderingsmuur dieper ingezet en ontbrak deze laag. Deze muur sluit eveneens niet aan bij perceelsmuren op het primitief kadasterplan. Bij ander onderzoek bleek dat men vaak rekening moest houden met een foutenmarge bij het georefereren. De resultaten van dit onderzoek geven echter een te beperkt beeld weer om deze foutenmarge op te heffen en te linken met aanwezige perceelsgrenzen.

Fig. 41 WP2 geplot op het primitief kadasterplan. Men moet hierbij rekening houden met een mogelijke foutenmarge.

Naast de kuil die in het westelijk profiel te zien is, zijn nog twee grote kuilen aanwezig. Spoor 2 bevindt zich in het zuidelijk deel van de werkput. In het vlak konden twee vullingen aangeduid worden. Laag 1 is bruin en bevat baksteen en kalkmortel. Laag 2 is donkergrijs en bevat baksteenbrokjes en houtskool. Spoor 3 bevindt zich in het noordelijk en westelijk deel van de werkput. Ook hier konden in het vlak nog twee vullingen aangeduid worden. Laag 1 vertoont een grijs-beige kleur en bevat houtskool en veel grote beenderen. Verder onderzoek kan uitwijzen of het hierbij om slachtafval of keukenafval gaat. Laag 2 is daarentegen bruin, humeus en bevatte kleinere botjes en kalkmortel. In deze laag werd ook glas en aardewerk gevonden, allen postmiddeleeuws.

Fig. 42 Zicht op WP2. (ARCHEBO bvba 2015)

7.3. ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN

Bij de aanleg van vlak 1 in WP1 werd een hals van een water- of jeneverkruik in steengoed gevonden.

Fig. 43 Hals steengoed kruik uit WP1. (ARCHEBO bvba 2015)

Spoor 4 in WP1 bevatte twee scherven Rijnlands steengoed.

Fig. 44. Aardewerk uit spoor 4, WP1. (ARCHEBO bvba 2015)

In werkput 2 werd in S3, laag 2 een bodemfragment van een kruik in steengoed uit Raeren en één glasfragment aangetroffen.

Fig. 45 Vondsten uit S3, laag 2, WP2. (ARCHEBO bvba 2015)

Alle aangetroffen vondsten kunnen als postmiddeleeuws gedateerd worden.

7.4. METAALDETECTIE

Er werden geen vondsten aangetroffen bij de metaaldetectie.

8. EVALUATIE, WAARDERING EN AANBEVELINGEN

8.1. EVALUATIE

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens?
Op basis van de historische gegevens kan men stellen dat de locatie aan de Korenmarkt verteruggaat in de tijd. De straatassen gaan mogelijk terug tot de ijzertijd of de Romeinse tijd. Vanaf de 9de eeuw was er reeds activiteit in de buurt. De eerste omwalling dient gedateerd te worden in de 12de eeuw en vanaf dan mag men zeker een duidelijke stadsontwikkeling verwachten.
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
Archeologisch onderzoek wijst op verschillende bewoningsniveaus met tussenin ophogingslagen. Bij de opgraving van de Lamotsite werden de volmiddeleeuwse sporen bijvoorbeeld overdekt door een 4m dikke, zwarte organische laag. Bij de opgraving aan de Korenmarkt werden 4 niveaus aangelegd waarbij het oudste ca. 3m onder het maaiveld werd aangelegd. De dikte van het bodemarchief verschilt van plaats tot plaats. Op de hoger gelegen plaatsen werden hier en daar nog podzolbodems aangetroffen. Gezien de hoge ligging van het projectgebied kan dit ook verwacht worden.
- Zijn er in het projectgebied kelders aanwezig? Zo ja:
 - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van deze kelders?
Aangezien er geen gedetailleerd plan is van het huidig gebouwenbestand is het moeilijk de aanwezige kelders in drie dimensies te duiden. Aan de Onze-Lievevrouwestraat zijn overal kelders aanwezig. In sommige gevallen gaat het om recente kelders, maar er bevinden zich ook enkele 16de-eeuwse kelders.
Tijdens het archeologisch vooronderzoek bleken ook nog enkele recente kelders onder het magazijn aanwezig te zijn.
 - Dient bijkomend bouwarcheologisch onderzoek te worden uitgevoerd voorafgaand aan de sloop van eventuele historische kelders?
De 16de-eeuwse kelders dienen voor de sloop geïnventariseerd en opgemeten te worden.
- Hoe was de oude perceelsindeling?
Op basis van de bureaustudie kan men enkel teruggaan tot de perceelsindeling op het primitief kadasterplan.

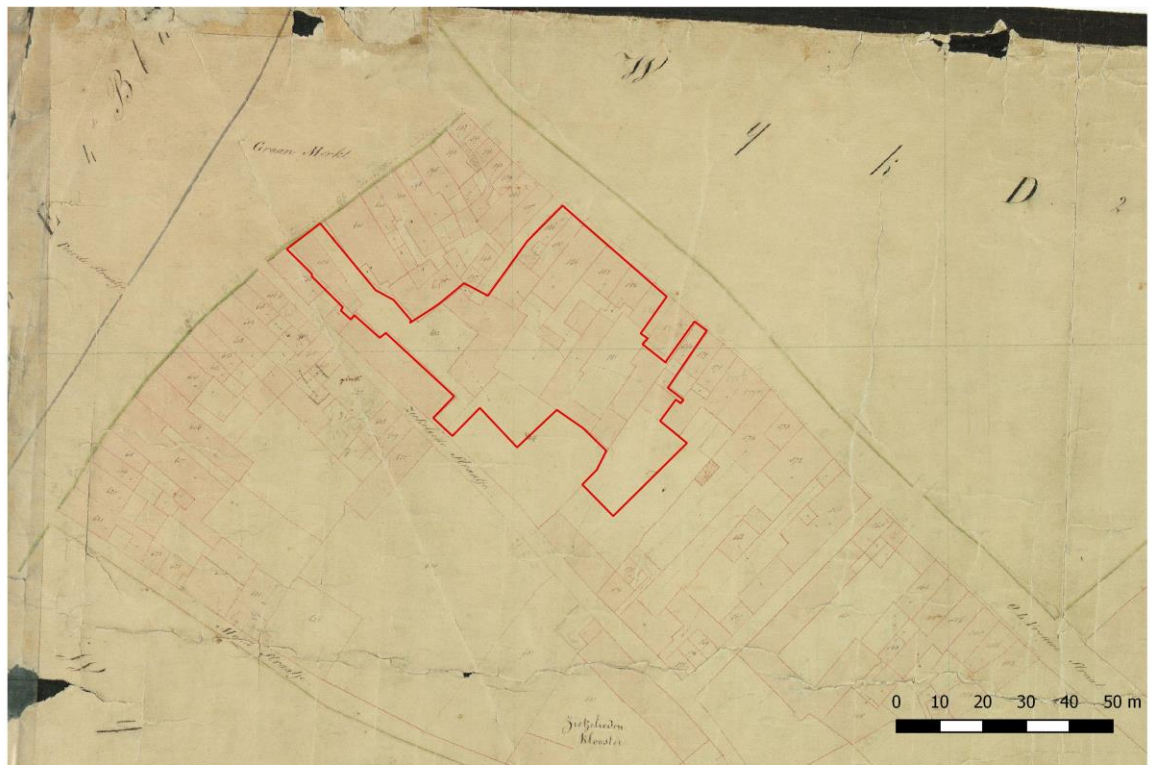

Fig. 46 Primitief kadasterplan met aanduiding projectgebied.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving (aard, omvang, diepte, bewaringstoestand, datering,...).

Er werden enerzijds funderingsmuren aangetroffen en anderzijds grondsporen. De sporen zijn allen goed bewaard en bevonden zich vrij snel onder het maaiveld tot een diepte van 1 à 1,50m onder het maaiveld.

De grondsporen waren grote kuilen met verschillende vullingen. Het materiaal dat hier uit kwam kon allemaal gedateerd worden in de postmiddeleeuwen.

Er werden ook funderingsmuren aangetroffen. Deze komen niet overeen met perceelsmuren aanwezig op het primitief kadasterplan. Ze wijzen er wel op dat reeds vroeger het binnengebied bebouwd was, zoals ook op historische plannen te zien is. S1 in WP1 ligt in de lijn van het Cortenbachstraatje. Een datering voor deze muren is moeilijk. Op basis van de baksteenformaten zou een datering in de 14de eeuw gegeven kunnen worden.
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?

De aanwezigheid van funderingsmuren wijst duidelijk op structuren, maar gezien de beperkte oppervlakte van de werkputten konden geen gebouwen of dergelijke duidelijk afgebakend worden.
- Op welke hoogte bevindt zich de natuurlijke bodem? Betreft het (een restant van) een podzolbodem?

De oorspronkelijke diepte van de moederbodem kon niet bepaald worden omwille van de aanwezigheid van grote kuilen en funderingsmuren. In WP1 is het hoogste punt waarop de moederbodem geraakt werd ca. 8,6m TAW. In WP2 bevond het hoogste punt van de moederbodem zich op 9,3m TAW.

Er werd geen podzolbodem aangetroffen.

- Wat is de impact van de geplande werken op het archeologisch erfgoed?
Het ontwerpplan is nog niet in detail uitgewerkt waardoor de toekomstige ingrepen nog niet helemaal zijn gekend. Het ontwerpplan wijst voorlopig enkel op een ondergrondse parking van ca. 1500m² en 3m diepte. De impact op het archeologisch erfgoed is hier groot.
Hoe diep de nutsleidingen zullen aangelegd worden en of er ook ingrepen zullen gebeuren bij de aanleg van de groenzones (nivelleren/afgraven,...) is niet gekend.
- Voor archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling: hoe kan deze bedreiging weggenomen of verminderd worden (maatregelen behoud 'in situ')?
Voor groenzones kan geopteerd worden voor ophoging indien dit haalbaar is.
- Voor archeologisch vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet 'in situ' bewaard kunnen blijven:
 - Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
Het projectgebied zal in verschillende zones ingedeeld worden op basis van de toekomstige ingrepen. Wanneer de gedetailleerde ontwerpplannen gekend zijn, kan dit bijgesteld worden.

Zone 1: Afbraak gebouwen zonder verdere ingreep

Aangezien de sporen zich meteen onder het maaiveld bevinden zal elke ingreep in de bodem een impact hebben op het archeologisch erfgoed. Bij het verwijderen van de vloeren zal reeds een eerste archeologisch niveau zichtbaar worden. Het zal hierbij vermoedelijk enkel om opgaand muurwerk, funderingsmuren en vloeren gaan (en in mindere mate om grondsporen), maar uit het vooronderzoek bleek dat deze toch een oude datering kunnen hebben en dus waardevol genoeg zijn om te registreren.

In deze zone zal één vlak aangelegd worden.

Oppervlakte: ca. 468m²

Zone 2: Ondergrondse parking waar tegenwoordig geen kelders zijn

Waar de ondergrondse parking komt zal tot ca. 3m diep gegaan worden. De impact hiervan op het archeologisch erfgoed is groot. Op basis van het vooronderzoek kan men stellen dat het volledige archeologische pakket hierbij verstoord zal worden.

Deze zone zal in minstens 3 vlakken aangelegd worden.

Oppervlakte: 935m² - recente kelders (ca. 202m², maar nog nader te bepalen)

Zone 3: Ondergrondse parking waar tegenwoordig wel kelders zijn

In enkele zones waar de ondergrondse parking zal komen zijn kelders aanwezig. Het gaat om de gebouwen aan de Onze-Lieve-Vrouwestraat en delen van het binnengebied ter hoogte van nr. 22. Momenteel is echter niet geweten of deze zich volledig onder de huidige bebouwing bevinden aan de zijde van de Onze-Lieve-Vrouwestraat en waar precies 16de-eeuwse kelders zitten en waar recente.

Uit het archeologisch vooronderzoek bleek de moederbodem vrij hoog te zitten en het archeologisch pakket niet zeer dik. De huidige kelders zullen dan ook het volledige archeologische pakket of toch een groot deel ervan verstoord hebben. Mogelijk zijn onder de kelders nog onderkanten van diepe sporen aanwezig, maar deze zullen we niet kunnen linken aan het groter verhaal waardoor ze niet relevant genoeg zijn om op te graven.

De 16de-eeuwse kelders dienen voorafgaand de sloop grondig geïnventariseerd en in kaart gebracht te worden. Voor uitbraak dient er per kelder een proefputje gegraven te worden om eventuele oudere vloeren te registreren.

De recente kelders dienen enkel in kaart gebracht te worden zodat de exacte locatie en oppervlakte gekend is. Na uitbraak dient geen archeologisch onderzoek te gebeuren. Bij toevalsvondsten dient dit echter wel gemeld te worden.

Oppervlakte: ca. 836m²

Zone 4: Nutsleidingen

Op het ontwerpplan staan de nutsleidingen reeds getekend. Aangezien de putten vrij dicht bij de ondergrondse parking liggen kan deze zone uitgebreid worden met de nutsleidingen. Het is echter nog niet geweten hoe diep dit allemaal zal zitten, waardoor het aantal archeologische niveaus nog niet meegegeven kan worden.

Deze zone dient opgegraven te worden.

Oppervlakte: ca. 414m²

Zone 5: Onbebouwd gebied zonder verdere ingreep

Deze zone dient niet opgegraven te worden tenzij het terrein genivelleerd of opgehoogd zou worden voor de groenaanleg.

Oppervlakte: ca. 77m²

- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?

Aangezien de exacte locatie van de kelders nog niet gekend is, dient dit in een eerste fase te gebeuren. De afbakening van zones 2 en 3 zullen hierna mogelijk moeten worden aangepast. Ook dient zone 3 dan opgesplitst te worden in 16de-eeuwse kelders en recente kelders.

- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
 - Is er in bepaalde zones wel nog een podzolbodem aanwezig?
 - Wat zijn de oudste sporen en wat zegt dit over de activiteiten die hier plaatsvonden?
 - Hoe zag het terrein (reliëf, landschap, ...) eruit voordat het bewoonbaar werd gemaakt?
 - Hoe en wanneer werd de het projectgebied bewoonbaar gemaakt? Is er een verschil merkbaar tussen de bewoning aan de straatzijde en het binnengebied qua evolutie?
 - Maken de aangetroffen sporen deel uit van één of meerdere structuren, zo ja, welke?
 - Behoren de aangetroffen structuren tot één of meerdere erven, zo ja, waar liep de grens en uit welke periode dateert de erfindeling?
 - Hoe is de erfindeling doorheen de eeuwen geëvolueerd?
 - Behoren de aangetroffen sporen/structuren tot één of meerdere periodes, zo ja, welke?
- Wat is de te volgen opgravingsstrategie bij een vervolgonderzoek?

Afhankelijk van de zone dient een opgraving te gebeuren in verschillende niveaus. Er dient geen specifieke strategie gevolgd te worden.
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Afhankelijk van de aangetroffen sporen/vondsten en de relevantie ervan kunnen volgende onderzoeken nodig zijn:

 - waardering van de macroresten, gevolgd door een nadere analyse van de macroresten en pollen van telkens een staal van 5 liter per archeologische laag of spoor
 - C14-dateringen van het houtskool
 - identificatie en herkomstbepaling van natuurstenen
 - dendrochronologisch onderzoek van houten structuren/objecten

Er dient best een bodemkundige bij het onderzoek betrokken te worden.

8.2. WAARDERING

Tijdens het archeologisch vooronderzoek werden verschillende sporen aangetroffen. Het gaat enerzijds om funderingsmuren met een zekere ouderdom. Ze wijzen er ook op dat het binnengebied reeds enige tijd bebouwd was. Ze kennen een grote waarde omdat we over deze vroege bebouwing van het binnengebied op geen enkele andere manier geïnformeerd zijn.

De tijdens het vooronderzoek aangetroffen grondsporen worden op basis van het weinige vondstmateriaal in de postmiddeleeuwse periode gesitueerd en kunnen informatie opleveren over de activiteiten die hier destijds hebben plaatsgevonden. Het gebied lijkt op basis van de resultaten van het vooronderzoek geen grootschalige verstoringen te kennen, met uitzondering van de zones met recente kelders. Anderzijds bevindt de moederbodem zich vrij hoog, waardoor de kans reëel is dat oudere sporen verstoord en uitgevaagd zijn door latere ingrepen.

Op basis van de bureaustudie kan bovendien gesteld worden dat de locatie van het projectgebied een groot archeologisch potentieel kent.

8.3. AANBEVELINGEN

Gezien het projectgebied een groot archeologisch potentieel kent en omwille van de aangetoonde aanwezigheid van archeologische waarden wordt aanbevolen het projectgebied op te graven. Op basis van voorliggend ontwerpplan werd het gebied in verschillende zones ingedeeld (zie *supra*) en per zone bepaald of het dient opgegraven te worden (en zo ja, in hoeveel niveaus) of niet.

9. BIBLIOGRAFIE

J. Claesen *et al.* 2015: ARCHEBO-rapport 2015/002: Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Mechelen Lange Schipstraat 92-102 (*onuitgegeven rapport*).

S. Depuydt *et al.* (2013) *In de schaduw van de toren, resultaten van het archeologisch onderzoek van het Sint-Romboutskerkhof in Mechelen (basisrapportage)*, Mechelen.

L. Lettany (2003) *Het ongeschreven Mechelen, archeologisch onderzoek op de Grote Markt en de Veemarkt 2001-2003*, Mechelen.

S. Linten & L. Troubleyn (2014) *Korenmarkt. Resultaten van het archeologisch onderzoek van de Korenmarkt in Mechelen (basisrapportage)*, Mechelen. (*onuitgegeven opgravingsverslag*)

L. Troubleyn (2012) *Van ganzen en andere grazers. Resultaten van het archeologisch onderzoek van de Ganzendries in Mechelen*, Mechelen.

M. Van Strydonck *et al.* (2006) *Relieken, echt of vals?*, Leuven.

Beeldbank Mechelen (2014) <http://www.beeldbankmechelen.be/>. (geraadpleegd op 07/11/2014)

CadGIS (2014) *Kadasterkaart*, http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE. (geraadpleegd op 06/11/2014)

CAI (Centrale Archeologische Inventaris) (2014), <http://geovlaanderen.gisvlaanderen.be/geovlaanderen/cai/>. (geraadpleegd op 06/11/2014)

DOV Vlaanderen (s.d.) *Bodemkaart*, <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>. (geraadpleegd op 06/11/2014)

Geopunt Vlaanderen (s.d.) *Ferrariskaart*, <http://www.geopunt.be/>. (geraadpleegd op 07/11/2014)

Inventaris Bouwkundig Erfgoed (2007-2014) *Hof van Cortenbach*, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/relict/3505>. (geraadpleegd op 06/11/2014)

Inventaris Bouwkundig Erfgoed (2007-2014) *Korenmarkt*, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/13743>. (geraadpleegd op 06/11/2014)

Inventaris Bouwkundig Erfgoed (2007-2014) *Mechelse binnenstad*, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/26655>. (geraadpleegd op 06/11/2014)

Inventaris Bouwkundig Erfgoed (2007-2014) *Onze-Lieve-Vrouwestraat*, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/813>. (geraadpleegd op 06/11/2014)

Inventaris Bouwkundig Erfgoed (2007-2014) *Ziekeliedenstraat*, <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/13789>. (geraadpleegd op 06/11/2014)

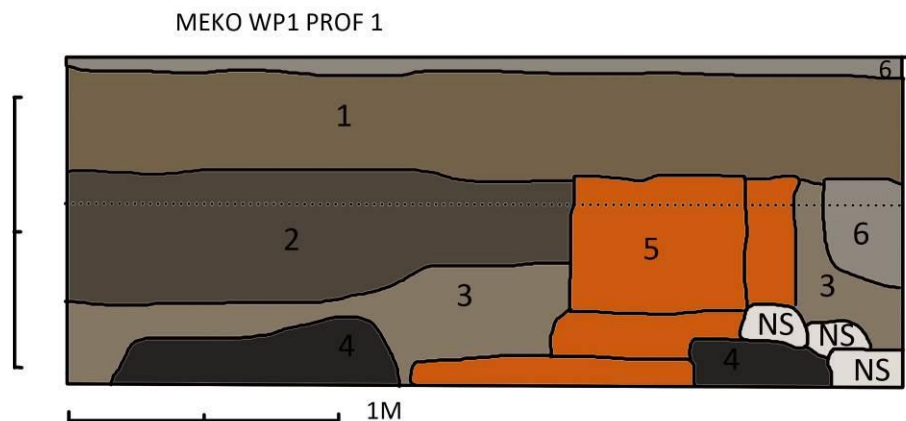
Topomapviewer (2014) *Topografische kaart*, <http://www.ngi.be/topomapviewer/public?lang=nl&>. (geraadpleegd op 06/11/2014)

10. BIJLAGEN

- Fotolijst
- Vondstenlijst
- Profieltekeningen
- Plannenlijst

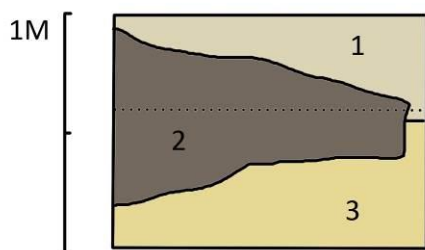
FOTOLIIST						
Fotonummer	Werkput	Vlak	Oriëntatie	Overzichtsfoto	Profiel	Opmerkingen
1	1	1	Noord		X	profiel 1
2	1	1		X		
3	1	1		X		
4	1	1		X		
5	1	2		X		
6	1	2	Noord		X	profiel 2
7	1	2	West		X	profiel 3
8	2	1		X		
9	2	1		X		
10	2	1		X		
11	2	1	Oost		X	profiel 4
12	2	1			X	detail profiel 4
13	2	1			X	detail profiel 4
14	2	1	west		X	

VONDSTENLIIST							
Vondstnr	Werkput	Vlak	Spoornr	Materiaal-soort	Determinatie	Datering	Opmerkingen
1	1	1	AAVL	KER	hals steengoed water- of jeneverkruik	postmiddeleeuws	
2	1			KER	2 scherven Rijnlands steengoed	postmiddeleeuws	profiel 2 laag 2
3	2	1	AAVL	KER	bodemfragment kruik in steengoed uit Raeren	postmiddeleeuws	S2 L2
4	2	1	AAVL	GLAS	1 glasfragment	postmiddeleeuws	S2 L2

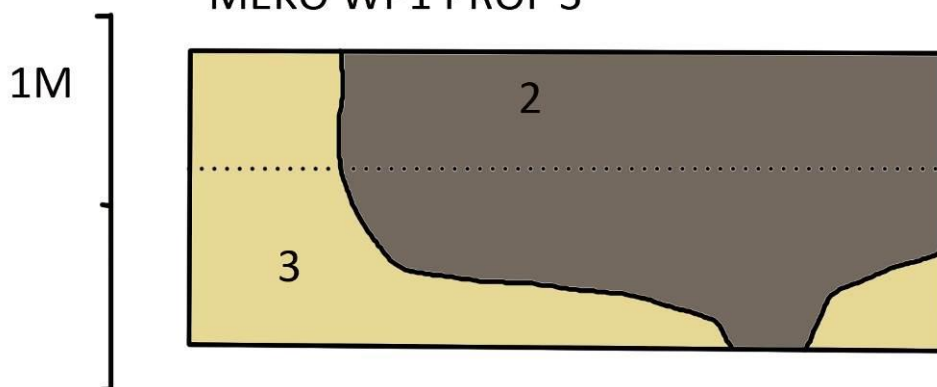
- 1: Meer dan 50% bouwpuin (baksteen, mortel, etc.)
- 2: Donkergrijs-bruin, vlekkelig, veel kalkbrokken, veel baksteenbrokken, veel houtskoolbrokken
- 3: Lichtgrijs-bruin-geel, vlekkelig, baksteenbrokken, kalkbrokken, houtskoolbrokken
- 4: Donkergrijs-zwart, veel houtskoolbrokken, weinig baksteenspikkels, weinig kalkspikkels
- 5: Muur uit baksteen (25 x 12 x 6 cm) en beige kalkmortel
- 6: Beton

MEKO WP1 PROF 2

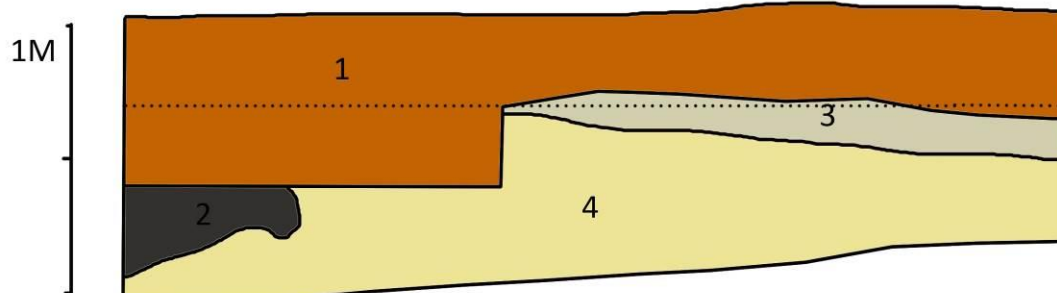
- 1: Lichtgrijs-beige, veel houtskoolspikkels, weinig kalkspikkels
- 2: Bruin-donkergrijs, veel baksteenbrokken, veel kalkbrokken, veel houtskoolbrokken
- 3: Geel zand

MEKO WP1 PROF 3

Zie beschrijving PROF 2

MEKO WP2 PROF 1

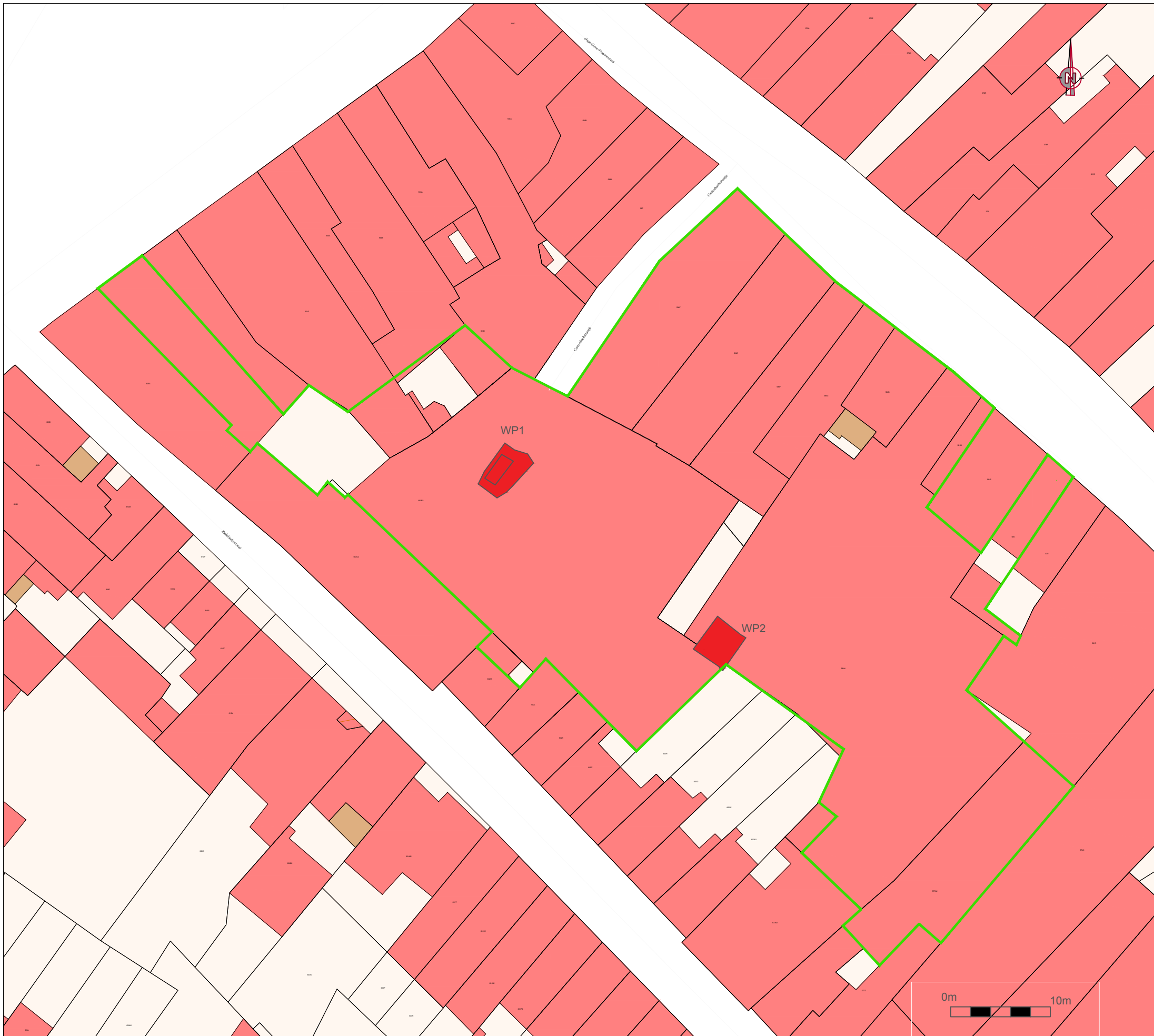
- 1: Muur, baksteen (20 x 8 x 5 & 27 x ? x 6,5 cm), beige kalkmortel
- 2: Zwart-grijs, veel houtskoolbrokken, kuil
- 3: Grijs-bruin-geel, zand, puinig (mortel, baksteen)
- 4: Geel zand

PLANNENLIJST

- Plan 1 Werkputinplanting bestaande toestand
- Plan 3 Werkputinplanting nieuwe toestand
- Plan 3 Sporenplan WP1
- Plan 4 Sporenplan WP2
- Plan 5 Sporenplan op primitief kadasterplan
- Plan 6 Adviesplan

Coördinaten Lambert 72

Punt	X	Y	Z
N1	157581.15	190468.86	8.65
N2	157582.27	190470.42	8.55
N3	157582.37	190470.49	8.60
N4	157583.37	190469.88	8.53
N5	157604.40	190449.50	9.45
N6	157606.46	190452.36	9.41
N7	157605.48	190450.93	9.33

**ARCHEOLOGISCHE
PROSPECTIE MET
INGREEP IN DE BODEM -
MECHELEN - PROJECT
HOF VAN CORTENBACH**

Opdrachtgever

Woningbouw Dockx
Bleekstraat 19
2480 Dessel

Opdrachtnemer

Merelnest 5
B-3470 Kortenaken
+(32)491/ 74 60 77
info@archebo.be

**WERKPUTINPLANTING
BESTAANDE TOESTAND**

November 2015

PLAN 1

Legende

werkputten

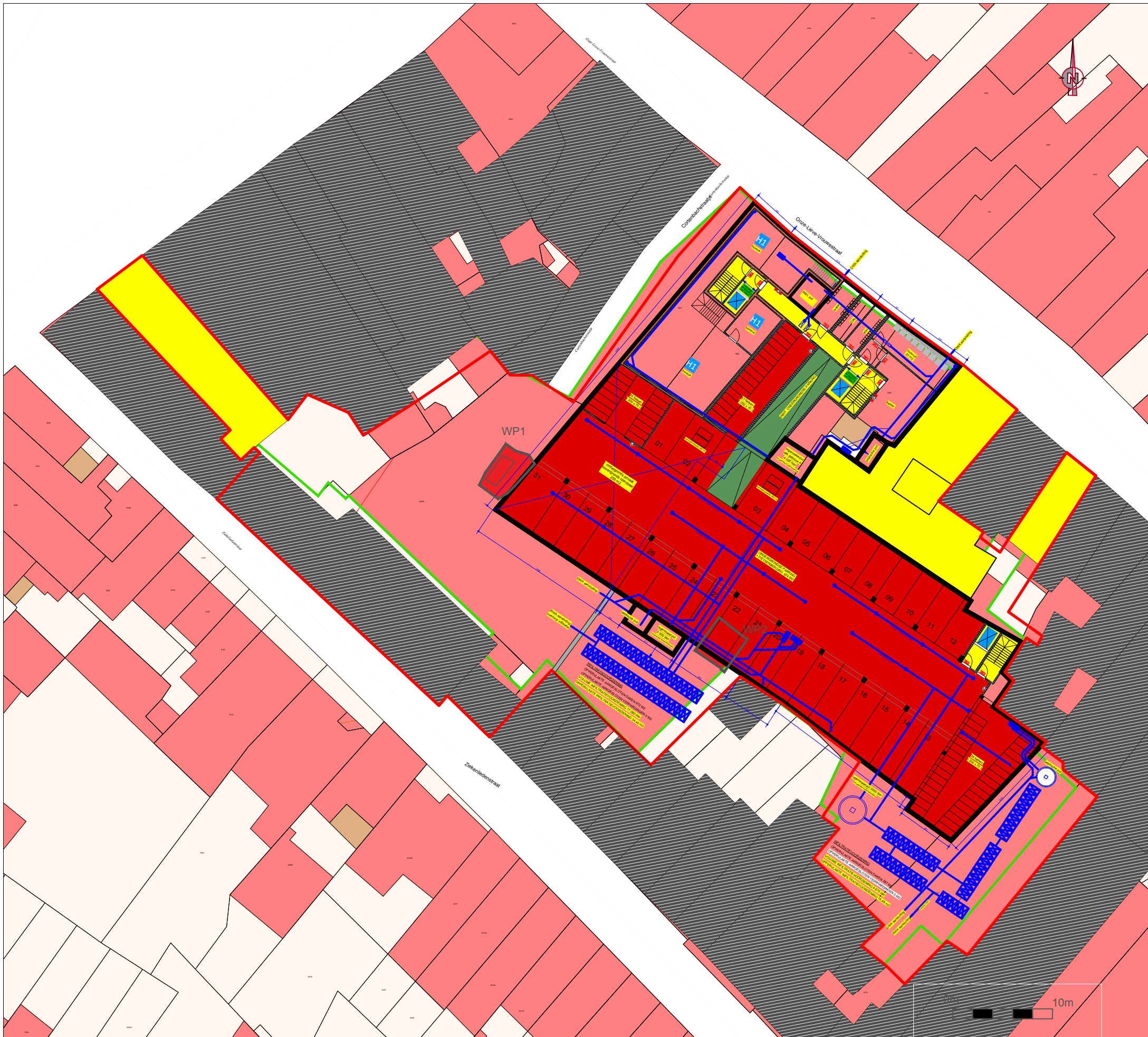
WP1

werkputnummer

onderzoeksgebied

opmeting: Jonas Artois Landmetingen

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM - MECHELEN - PROJECT HOF VAN CORTENBACH

Opdrachtgever

Woningbouw Dockx
Bleekstraat 19
2480 Dessel

Opdrachtnemer

Merelnest 5
B-3470 Kortenaken
+(32)491/ 74 60 77
info@archebo.be

WERKPUTINPLANTING NIEUWE TOESTAND

November 2015

PLAN 2

Legende

- werkputten
- WP1 werkputnummer
- onderzoeksgebied

opmeting: Jonas Artois Landmetingen

ARCHEOLOGISCHE
PROSPECTIE MET
INGREEP IN DE BODEM -
MECHELEN - PROJECT
HOF VAN CORTENBACH

Opdrachtgever

Woningbouw Dockx
Bleekstraat 19
2480 Dessel

Opdrachtnemer

Merelnest 5
B-3470 Kortenaken
+(32)491/ 74 60 77
info@archebo.be

SPORENPLAN WP1

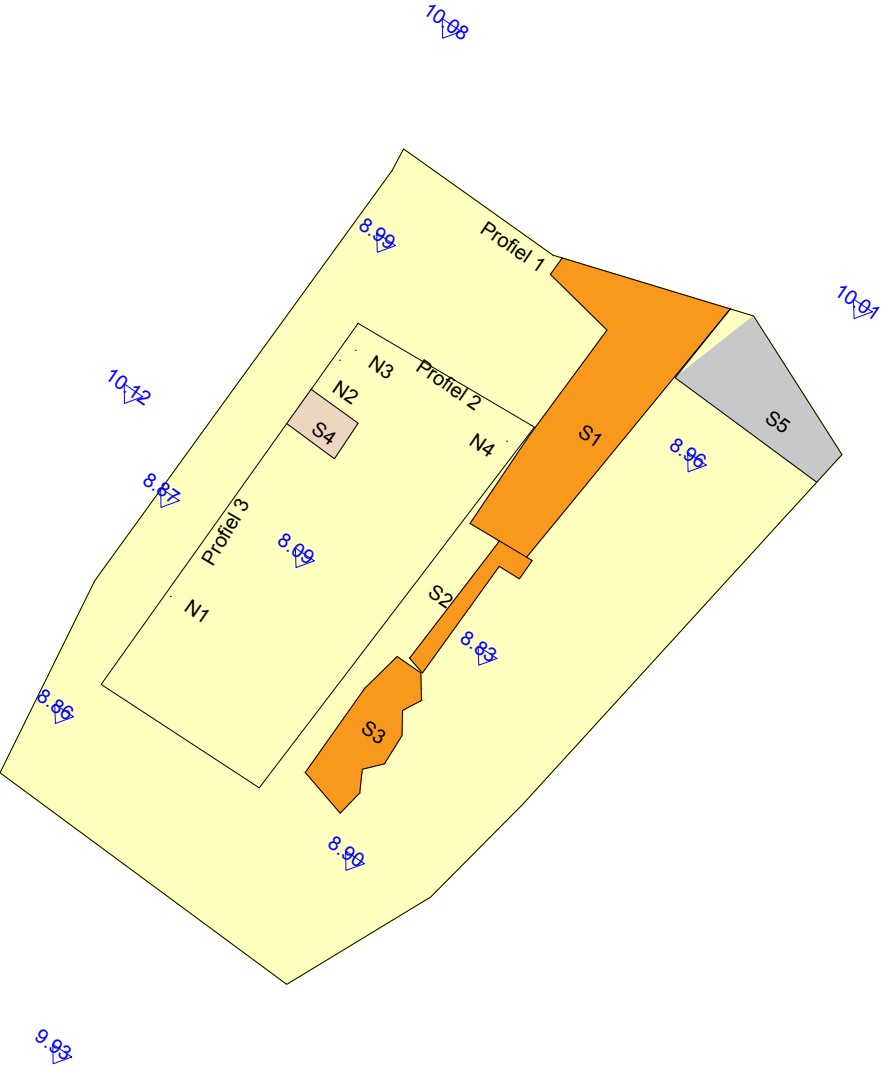
November 2015

PLAN 3

Legende

- spoor
- bakstenen muur
- natuursteen
- S1** spoornummer
- 8.87** hoogte TAW

opmeting: Jonas Artois Landmetingen

**ARCHEOLOGISCHE
PROSPECTIE MET
INGREEP IN DE BODEM -
MECHELEN - PROJECT
HOF VAN CORTENBACH**

Opdrachtgever

Woningbouw Dockx
Bleekstraat 19
2480 Dessel

Opdrachtnemer

Merelnest 5
B-3470 Kortenaken
+(32)491/ 74 60 77
info@archebo.be

SPORENPLAN WP2

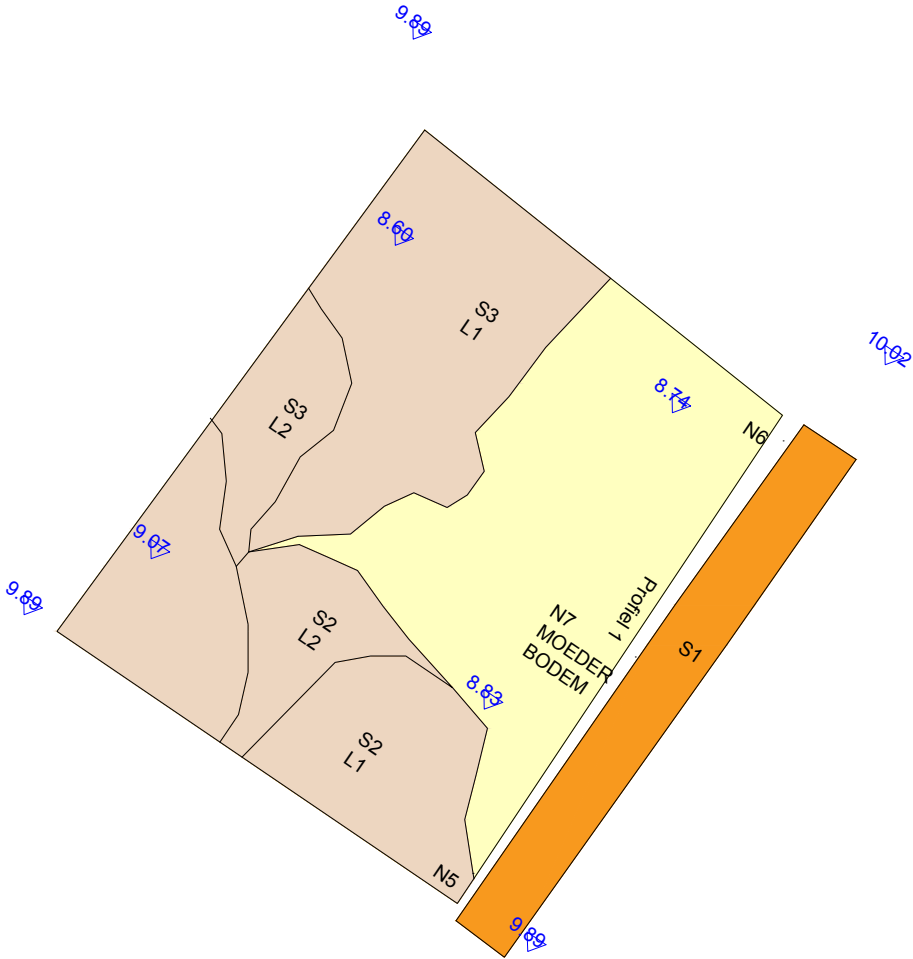
November 2015

PLAN 4

Legende

- spoor
- bakstenen muur
- natuursteen
- S1 spoornummer
- 8.87 hoogte TAW

opmeting: Jonas Artois Landmetingen

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM - MECHELEN - PROJECT HOF VAN CORTENBACH

Opdrachtgever

Woningbouw Dockx
Bleekstraat 19
2480 Dessel

Opdrachtnemer

Merelnest 5
B-3470 Kortenaken
+(32)491/ 74 60 77
info@archebo.be

SPORENPLAN OP PRIMITIEF KADASTERPLAN

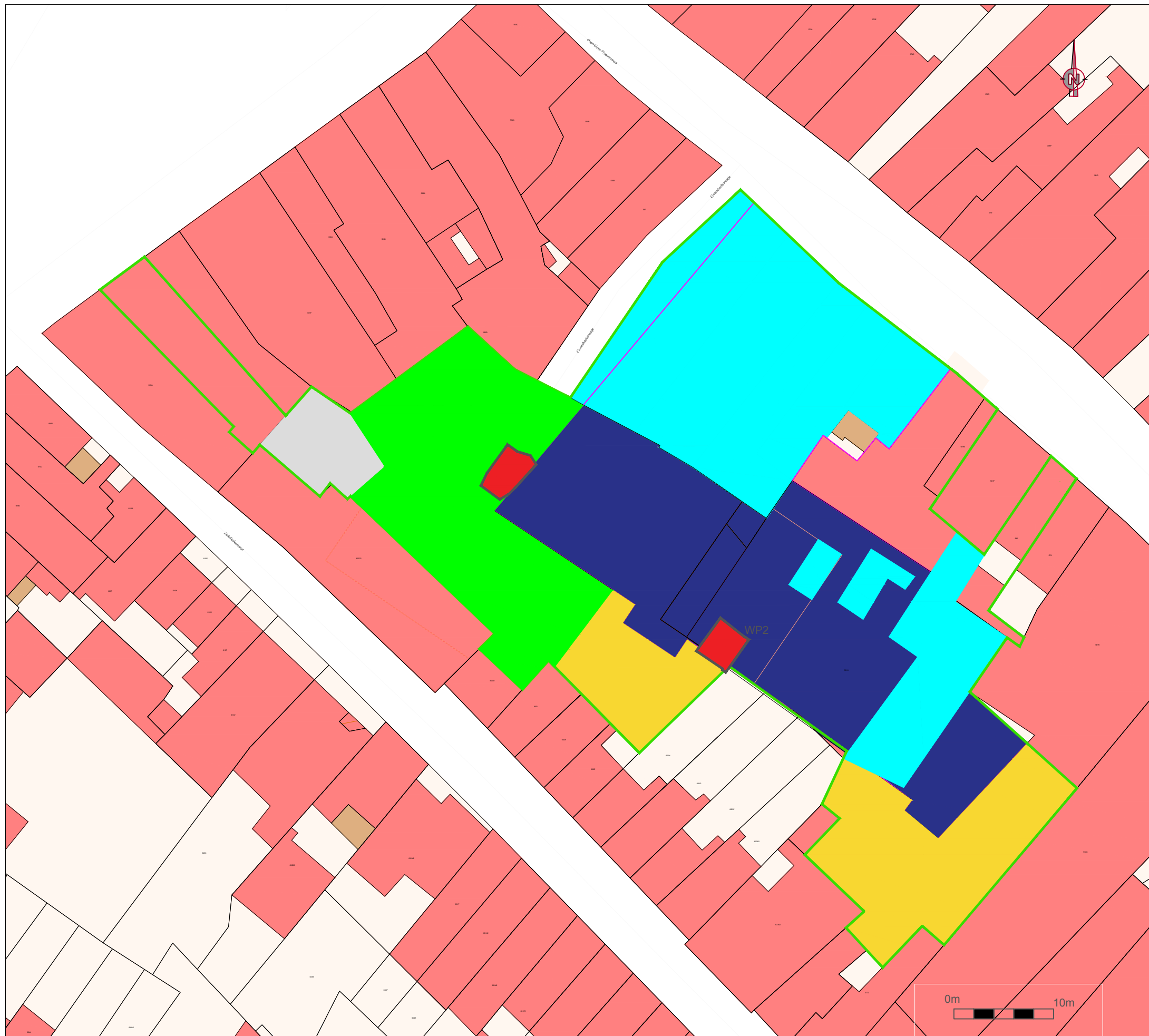
November 2015

PLAN 5

Legende

WP1 werkputnummer
— onderzoeksgebied

opmeting: Jonas Artois Landmetingen

ARCHEOLOGISCHE PROSPECTIE MET INGREEP IN DE BODEM - MECHELEN - PROJECT HOF VAN CORTENBACH

Opdrachtgever

Woningbouw Dockx
Bleekstraat 19
2480 Dessel

Opdrachtnemer

Merelnest 5
B-3470 Kortenaken
+(32)491/ 74 60 77
info@archebo.be

ADVIES

November 2015

PLAN 6

Legende

WP1	werkputnummer
	onderzoeksgebied
	zone 1
	zone 2
	zone 3
	zone 4
	zone 5

opmeting: Jonas Artois Landmetingen